ANDREU RAMIS PUIG-GROS

LA MUSEOLOGIA ETNOLOGICA
EL PENSAMENT ANTROPOLOGIC A LES ILLES BALEARS

I

SETEMBRE, 1992

b. Fitxa catàleg fons

MVSEV DE LLVC

R.•

CARACTERÍSTIQUES.–

PROCEDENCIA.–

ADQUISICIÓ.–

PROPIETAT.–

OBSERVACIÓNS.–

c. Esborrany de guia de visita

Santuario de Ntra. Señora de Lluc
MALLORCA

M U S E U de L L U C

Aquest Museu fonc inaugurat el 22 de Juny de 195 2, constituit amb e valèrs de joioses presentalles fetes pels devots agraits a la Mare de Déu, i amb l'aportació dels valors bibliogràfics del nostre Monastir del Reial Palma de Mallorca.

L'interés dels Priors, Col.legials i Protectors del Santuari l'amplia ren fins a dotarlo del Museu Prehistòric que, amb l'esforç i recerca dels seus devots, pot presentar avui día, una valuosa exposició de la vida primitiva dels capdavanters pobladors de les nostres terres.

Ja més aprop de nosaltres, una sugerència del nostre bon amic D. Antoni Vidal Pons, commogué la generositat explèndida de sos amics íntims, els esposos D. Antoni Mulet Gomila i Dna. Caterina Arrom Reixach, que enriquire el nostre humil Museu amb la donació del seu "CA'N MULET DE GENOVA" de CIUTAT, fruit de tota una vida consagrada al recull de les "nostres coses". Aquesta magnífica donoció ens permet admirar TALLES de l'onzè secl. al deno com també ENCENSERS i BACINES del romànic a l'actual; INDUMENTARIA de nostres Illes del segle desset al denou, i així mateix, valerosíssima CERAMICA procedent de les fàbriques mallorquines i peninsulars més cobdiciades, fins a la joia d'un bellíssim PLAT JUEU, únic exemplar conegut i admiració dels entesos en l'art; i tot això recalfat, al pareixer, per la típica i amorosa ALCOVA ENTORCILLADA mallorquina, amb riquíssim cantarano de marqueteria.

Amb aquest nota històrica us saludam; agraím vostra visita i us oferim el modest servei de les NOSTRES COSES. Què us plàcia!

Primera secció. Sala I

1ª vitrina frontal, entrant a l'esquerra: Edat de pedra i primera del bronz Peces trobades a Lluc. Fitxarse en el guinavet de pedra foguera. Secl. XIX a.C.

2ª vitrina ~~dreta~~, entrant a la dreta: Peces trobades en una Nau Grega del secl. IV a.J.C. Fitxarse en el relleu escultòric i en la Crátera.

3ª vitrina, també a dreta: Cultura púnica i romana del secles IV al II a.J. les figures púniques son duites d'Ivissa.

4ª vitrina, a dreta: Cultura talayòtica del secl. VI al II a.J.C.

5ª vitrina, a dreta: Cultura talayòtica dels meteixos secles: Armes de defènsa, atac y esclavitut.

6ª vitrina, de front, a dreta: Cultura també talayòtica del meteixos secles Peces trobades a Petra.

7ª vitrina, de front, a l'esquèrra: La mateixa cultura: peces mítico-religioses.

8ª vitrina, esquerra: Edat del bronze de Mallorca. Secl. XIX a VIII a. J.C.

Segona secció. Sala I

Vitrines a dreta i esquerra amb uns ventalls de categoría.

Pintures laterals i frontals de les Escoles italiana, mallorquina i flamenc Fitxarse en la tabla flamenca de bona època, i en la mallorquina (Pietat) del s.XV i en dues teles del taller del Rubens.

Vitrina a l'esquerra: Instruments d'orquesta de l'antiga Escolanía de Lluc. Premis (englantines i flors) dels millors poetes mallorquins. Tela de l'acadèmic i Poeta, antig "Blavet", Mn.

Santuario de Nra. Señora de Lluc
MALLORCA

Lloreng Riber, enrevoltat dels Poetes ~~Mallorquins/ans/~~ i Musics Mallorquins, que han cantat les glòries de la Mare de Déu de Lluc.

Sala II. Tresor.

Cinc vitrines que contenen les joies ofrenades a la Verge pels seus devots. Les més notables ~~son~~ es la Corona d'or, argent i pedreria amb que fonc coronada pontificalment, l'any 1884, com Reina de Mallorca.

Vitrina central: Custòdia gótica d'or i plata del segle XV. i un Triciri Oriental de plata esmaltat del segle XIV.
Vitrina central, a la dreta: dotze coures de les escoles: espanyola, italiana i oriental.
A la pared de l'esquerra: quatre retaulets del segles XV, XVI, XVII i XVIII

Sala III

1ª Vitrina de la dreta: ornaments sagrats en teixits del ss. XVII,XVIII i XIX.
2ª Vitrina de la dreta: ornaments sagrats dels segles XV i XVI
3ª Vitrina de la dreta: ornaments sagrats dels segles XVII, XVIII i XIX
4ª Vitrina de la dreta: Parelles amb indumentària antiga de Mallorca i Ivis

Vitrina frontal: Colecció de talles dels segles XI, XII, XIV, XV, XVI, XVII XVIII.

1ª Vitrina de l'esquerra entrant: Colecció d'encensers romànics, gótics, platerecs, barrocs; talles de bacinets i bacines gótiques d'acaptar i una bacina oriental amb esmalts.
2ª Vitrineta: Sant Crist de vori del s.XV
3ª Vitrineta: talla gótica de la Verge.
4ª Vitrina: Varies talles dels ss. XVII i XVIII: notable la del Crist Ressuscitat de l'Adrià i la de vori del ~~Crist/Crucifixat~~ Sant Crist.
5ª Vitrina: Talles del segles XV (Sant Crist gótic) i XVII i XVIII i una colecció de ~~terracuites~~ terra-cuites mallorquines.

Sala IV

Está dedicada a Cerámica i a Pintura, mallorquines sobretot.

Vitrina frontal, entrant a la dreta: Plats "reflexes": catalans, mallorquins Manisses.
Tres vitrines de plats mallorquins i altres verietats. Murals.
Dues vitrines de pots d'Apotecària catalans y altres varietats.
Pintures: Mesquida ~~Mayol~~ Bordoy. Teles d'indumentària mallorquina d'en Mayol.
Dues vitrines de plats de Manisses.
Vitrina de figuretes de terra-cuita del "Santet", de Naixaments y Adoracións mallorquins dels segles XVII, XVIII i XIX.
Vitrina: Cerámica varia: de Indies, Retiro, Italians, Terol, Manisses, Delf

Particularment important es el raríssim Plat Jueu d'Ancona de 16
Dues vitrines : Vidre antig

Cinc vitrines de Cerámica principalment terolesa.

Pintures murals son:de Russinyol, de Furió, de Noell, de Sureda, Montesinos, Femenía, Bauçà, A. Ribes, Mayol.

Sala V

Colecció de pintura d'Indumentària mallorquina: de A. Buades, Escola de Goya: Reynés, J.Mestre, Bauçà, Miralles, dels segles XVII al XIX.

Alcova mallorquina del segle XVIII, amb preciós cantarano de mercatería.

Colecció de naixaments mallorquins .

d. Guia de visita

GUIA
del
MUSEU de LLUC
(Mallorca)

D.L. - P.M 616 - 74
GARCIA - INCA

Guia del

MUSEU de LLUC

ETNOLOGIA BALEAR

Prehistòria llucana i mallorquina

Numismàtica antiga, espanyola i forestera

Tresor de la Verge

Ornaments sagrats i Vestits antics

Imatgeria i Ceràmica

Pinacoteca mallorquina

Mobiliari

Edició
patrocinada per l'Excma. Diputació Provincial de Balears.

EL MUSEU de LLUC

El Museu de Lluc, format amb diversitat d'objectes replegats d'aquí i d'allà, va esser inaugurat l'any 1952.

En el seu començament, per més que hi hagués en ell coses ben interessants i de valor, no passava d'esser un petit museu, com molts n'hi ha. Els Custodis del Santuari, sempre amics de la Cultura, s'esforçaren per enriquir-lo de cada dia més, així en quantitat com en qualitat. Però l'empenta definitiva, que el situà en la categoria dels museus més notables de Mallorca, no li arribà fins devers l'any 1971, en que se li ajuntà el MUSEU CA'N MULET, que fins llavors havia estat instal.lat a Gènova (Palma).

Don Antoni Mulet Gomila, gran coneixedor i amic del **folklore mallorquí**, a través d'anys i amb grans esforços, havia replegat tota mena d'objectes relacionats amb la cultura dels nostres avant passats: vestuari, vaixella, mobiliari, imatgeria, joies i pintures, sobretot les que tenien alguna relació amb el vestit dels **vells balears**, amb els seus costums i divertiments i les que mostraven els paisatges i monuments més tipics d'aquestes Illes. Dins la seva pròpia casa, situada dalt un turonet de Gènova s'havia fet un verdader **Museu etnològic balear.**

Comprenent que totes aquestes coses, tan íntimament lligades a Mallorca i que ell tant estimava, a cap altre lloc podien estar tan ben guardades com a Lluc, que és el cor espiritual d'aquesta Illa, disposà que passassin al **Museu de Lluc** la major part dels objectes que constituien el de Ca'n Mulet de Gènova.

Una volta classificat i ordenat tot aquell material, el **Museu de Lluc** quedà notablement engrandit i enriquit, omplint fins a cinc sales, on hi ha tanta varietat de coses, tan interessants i tan belles, que valen ulls per mirar.

Aquestes fulles volen servir de **Guía** al visitant, perquè més fácilment es faça càrrec de tot allò que anirá veient, al recórrer les distintes seccions d'aquest Museu, que són: Prehistòria, Numismática, Tresor de la Mare de Déu, Ornaments sagrats, Vestits antics, Imatgeria, Ceràmica i moltes pintures, que estan distribuïdes per les distintes sales.

Creim que després d'aquesta visita, feta amb un poc d'atenció, el visitant coneixerà un poc millor i estimarà també una mica més la sempre amable **Illa de Mallorca.**

SALA I.— PREHISTORIA. NUMISMATICA. MAPES. OBJECTES DIVERSOS. PINTURES.

A). Prehistòria

VITRINA 1ª.— **Utensilis dels primers pobladors de Mallorca del segon milenar abans de Crist** (anys de 1800 a 1200 a.C.), **que correspon a la primera fase de l'edat de bronze a Mallorca.** Es pot veure un ganivet de sílex ben sencer i un altre trossejat, amb-dós trobats dins una cova d'enterrament de la possessió dels **Tossals Verds** (Escorca). I també alguns vasos cònic-truncats i altres esferoïdals. En la part baixa de la vitrina s'exposen altres peces que pertanyen a l'edat més antiga de la Prehistòria, però no mallorquines, com són, a la part esquerra, unes destrals achelenses del Manzanares (Madrid), i, a la dreta, unes llances de sílex del Nord-Oest d'Europa. Devall la vitrina hi ha una urna funerària romana sense tapadora, duita de Villafranca de Bonany.

VITRINA 2ª.— Conté una **petita col.lecció d'objectes prehistòrics** que, quasi tots, foren de D. Antoni Mulet. Corresponen a l'època prerromana de la Cultura de Mallorca. Es ben interessant, a la part baixa, dreta, una destral molt arquejada, d'origen anatòlic.

AMFORES.— **Després d'aquestes vitrines sequeixen unes àmfores púniques.** La primera és una reconstrucció mal feta d'un inexpert aficionat, que acoblá dos fragments de tipus distints. La segona, de forma cilíndrica i allargada, sense coll i de base cònica acanalada, té dues anses en forma d'orella. La part superior es tanca amb un disc pla amb orifici al mig, que fa de boca. Procedeix d'una nau enfonsada prop de l'illa de Cabrera. La seva època és entre el 300 i 250 a.C. La tercera és un nou tipus d'àmfora pùnica de procedència desconeguda.

VITRINA 3ª.— **Quasi totes les peces d'aquesta vitrina corresponen a la Cultura Pre-talaiòtica de les coves,** i trobades dins una cova d'enterrament dels voltants de Lluc: vasos, agulles i altres instruments ben típics d'aquesta Cultura; col.lecció de botons triangulars i foradats en àngul. En la part baixa d'aquesta vitrina hi ha alguns objectes molt interessants: una espasa, unes puntes de llança i destrals que són de l'època talaiòtica i poden datar-se entre el 1200 i el 700 a.C.

LLENGOTS DE PLOM.— Davall la tercera i quarta vitrina es poden veure vuit llengots de plom d'uns 30 kgs. de pes cadascun. Formaven part de la càrrega d'una nau romana procedent de la Bètica, que s'enfonsà prop de Cabrera. Eren segurament matèria prima destinada al comerç i manufacturació. Al seu damunt porten dos noms, tal vegada dels propietaris o arrendataris de la mina: l'un és ben romá: M(arcus) LICIN(ius) M(arci) F(ilius), i l'altre sembla nom indígena d'arrel indogermànica: AVSVA. Per la seva inscripció mateixa, la seva tipologia i altres objectes que acompanyaven aquestes peces, es pot assegurar que daten del final de la República Romana, entre els anys de Juli Cèsar i Octavi August.

ALTRES AMFORES.— La primera i tercera són greco-itàliques, procedents del sud d'Itàlia, segle II a.C. La segona és romano-itàlica del segle I d.C.

VITRINA 4ª.— **Peces mítico-religioses de la Cultura Talaiòtica Mallorquina dels segles V al I abans de Crist.** Entre elles destaquen una banya de bou, gallets i aguilons, tot de bronze. Hi ha també uns tintinnacles amb els seus batalls; moltes vares de bronze, d'un extrem de les quals surt una cadena que acaba amb un disc. A més hi ha campanetes, fíbules, anells i una aixa petita. Tot és procedent d'una cova d'enterrament dels voltants de Lluc.

MES AMFORES.— Son d'època romana i procedeixen de la Província Bètica, destinades al transport de vi, del famós "garum" (peix en escabeix) i d'altres productes de la rica Andalusia.

VITRINA 5ª.— **Altres peces de la Cultura Talaiòtica Mallorquina** trobades dins la cova mencionada. Collars de pedres menudes; altres de grans més grossos de pasta vidrenca; un cinturó de pecetes de plom; vasos diferents; braceroles; punxons, armes i altres instruments d'atac i defensa. Són notables una espècie de diademes trobades quasi sempre damunt les calaveres.

VITRINA 6ª.— **Més peces de la Cultura Talaiòtica Mallorquina** de la mateixa època que les de la Vitrina 4ª, trobades a la Vila de Petra. Vasos, punxons, agulles, collars, braceroles, anells i armes. Són notables uns trossos de pinta de fusta i uns fregments d'un teixit i d'una corda. A més es poden veure fragments d'ossos humans, que mostren el sistema d'enterrament emprat per aquella gent.

VITRINA 7ª.— **Altres objectes de la Cultura Talaiòtica Mallorquina dels segles V al I a.C.,** trobats pel contorn de Lluc. Estan molt gastats. Són armes de tota espècie, braceroles, diademes, etc.
Davall d'aquesta vitrina hi ha una urna funerària romana amb la seva tapadora, procedent de la necròpolis de Ses Salines. Una tapadora d'una altra urna amb aquesta inscripció llatina: DIS MANIBUS. SCARAOTLA. AVAE. A (nnorum) XX P(osuit) Q. QUARTIO. Es del segle I d.C. i abans estava en el Museu Mulet. Un altre fragment de làpida romana amb aquestes lletres: Q.SER...AL.CA...ANN.

VITRINA 8ª.— **Vàries peces de la Cultura Púnico-Romana dels segles IV al II a.C.,** de distintes procedències. Una col.lecció de llumetes de terra cuita de distintes formes; una base d'un platet romà amb un grafit grec, que diu: HPOI (a l'heroi). Són molt notables vàries figures de terra cuita, que representen la deessa fenícia ASTARTE o TANIT, que tenia santuaris a Eivissa; alguna d'aquestes figures encara conserva la policromia primitiva. Hi ha també altres gerricons i amforetes, algunes pintades. Davall la mateixa vitrina una làpida sepulcral procedent d'una necròpolis del terme de Caimari amb aquesta inscripció: D(iis). M(anibus). S(acrum). FV(vius). FINVARIVS. FV(vio). F(invario). PRIMO PATRI PIENTISSIMO. Aquesta làpida fou descoberta devers l'any 1915 i cedida després a aquest Museu.
A continuació es troba un altre utensili bastant rar, tret del fons de la mar, prop de Cabrera. Es un LEUTERION, espècie de plat molt pla i molt ample, que tenia distints usos entre els pobles antics: servia de font de purificació en temples i cases particulars i s'emprava també com a pastera per cendre la farina i pastar-la, etc. S'aguantava damunt una columna, que li donava estabilitat. Probablement data de la segona meitat del segle IV a.C.

VITRINA 9ª.— **Petita col.lecció de peces púniques i romanes, propietat de** D. Ignasi Furió, que la té depositada en aquest Museu. Comprèn plats, llumetes, vasos, amforetes i lacrimatoris o ungüentaris de vidre, etc, de distintes èpoques i procedències. Les peces que es troben a la part dreta d'aquesta vitrina ja corresponen al grup de la vitrina següent.

ALTRES LLENGOTS DE PLOM.— Son molt parescuts als descrits anteriorment. Aquests procedeixen d'una altra nau romana, que, anant d'Espanya a Itàlia, naufragà en el mar de Cabrera, i duen entre altres noms les sigles de IMP. CAES. AUG. o de VESP. AUG. indicant amb això que la mina d'on procedien era de propietat estatal. Gràcies a tals inscripcions la seva cronologia no és gens dubtosa. Daten de l'any

70 al 90 d.C. Hi ha un altre llengot, que té la forma d'un lamel.libranqui (Nacle), segurament per haver-se vessat el plom fus dins una valva d'aquest molusc. Va esser extret com els anteriors del mar de Cabrera i data del segle IV abans de Crist.

VITRINA 10ª.– **Material procedent d'una nau grega,** que en el segle IV a.C. s'enfonsà dins la badia de la **Ciutat de Mallorca devora l'illot anomenat EL SEC,** que està de front a la platja de Portals Vells. Del que portava aquella nau se conserva aquí una partida de claus molt llargs, vàries peces de ceràmica negra amb figuretes roges i algunes amb grafits de caràcter pùnic.
Es particularment important una bellíssima **Cràtera Grega,** les pintures de la qual semblen estar en relleu degut a l'acció de l'aigua. En una de les seves cares s'hi representa un banquet amb dues dames i un flautista, i, a l'altra, dos joves col.loquiant devora una columna. A més hi ha una partida de plats negres, Kylix, Skyphos, Pàteres, lékitos, aribalístics i llumetes, que van a mitjan segle IV a.C.

B). Numismàtica.

Dins la mateixa sala, damunt algunes taules es poden veure:

1) **Un Monetari antic,** amb moltes monedes romanes així del temps de la República com de l'Imperi. Altres monedes ibèriques i algunes gregues.
2) **Un Monetari espanyol** amb monedes del temps dels Reis Catòlics fins als nostres dies.
3) **Un Monetari de les altres nacions d'Europa.**
4) **Un Monetari de les nacions dels altres Continents.**
5) **Una col.lecció de medalles.** Entre elles hi ha bastantes patenes o medalles religioses del segle XVIII; medalles de Papes i medalles commemoratives.

C). Mapes i Retaulets.

Per tot el voltant del primer compartiment d'aquesta sala es pot veure **una col.lecció de mapes de les Illes Balears,** algun dels quals es fet a mà. Per entre els mateixos hi ha bells diplomes honorífics dedicats per ciutats i viles de Mallorca a La Mare de Déu de Lluc.
Sobre la primera vitrina crida l'atenció **l'Escut reial de l'Arxiduc Carles D'Austria,** que en la guerra de Successió espanyola de 1701 fou proclamat Rei d'Espanya a Catalunya, Balears i València, i l'any 1707 concedí a l'església de la Mare de Déu de Lluc el títol i prerrogatives de **Capella Reial.**
Damunt la vitrina segona i voltant el quadre de la Mare de Déu de Lluc hi ha vuit retaulets de poc mèrit artístic, però d'un cert valor històric. Són alguns dels que, en les passades centúries, deixaven els peregrins, en aquest Santuari, en penyora de gratitud per alguna gràcia extraordinària rebuda de la Mare de Déu, la qual quedava pintada en aquella tauleta.

D). Diversos Objectes.

Entrant en el segon compartiment d'aquesta sala es poden veure, posats dins dues vitrines transversals, **28 ventalls antics** de notable mèrit artístic. Les esquerdes de molts d'ells són de nacre o d'os o de conxa, laborades amb gran delicadesa. No és menys interessant la pintura o estampa dels mateixos ventalls, una de les quals representa l'entrada de la Reina Isabel a Granada.

En una altra vitrina es guarden distints **Instruments Musicals** que en altre temps tocava l'Escolania dels Blavets en les funcions religioses: un contrabaix, un violoncel, alguns violins i un fagot. Dins la mateixa hi ha també molts de **trofeus literaris** dels nostres més avantatjats poetes: englantines, arpes i violes d'or i argent, medalles, etc.
Dalt de la vitrina es veuen els **retrats dels músics i poetes,** que han dedicat alguna composició a la Mare de Déu de Lluc, voltant el quadre de Mn. Llorenç Riber, Mestre en Gai Saber i Acadèmic de la Llengua Espanyola, que es gloriava d'haver estat, en la seva infància, Blavet de la Mare de Déu de Lluc.
Al costat d'aquesta vitrina hi ha una cadira de repòs de vellut vermell, sols digne de figurar aquí pel record històric, que ella guarda. En ella fou transportat a braços des de Caimari fins a Lluc el Bisbe de Mallorca, Don Mateu Jaume, vellet i malaltis, per poder coronar solemnement la Imatge de la Mare de Déu en nom del Papa Lleó XIII, el dia 10 d'agost de 1884, puix encara no estava feta la carretera actual, i el camí antic era molt dolent.

A l'altra part es pot veure **una caixa gòtica** antiga, i damunt ella **un sagrari** del mateix estil molt malparat i **algunes capelletes de la Mare de Déu de Lluc,** que portaven els Quistors del Santuari, quan feien l'acapta pels pobles.
Igualment és digna de notar una bella tauleta d'escaiola, obra d'artistes mallorquins.

E). Pintures.

Aquí comença l'**Exposició de Quadres,** que formen la Pinacoteca d'aquest Museu, que consta d'unes 180 pintures de diferents autors i temes variats.
En aquesta sala se'n troben els següents, numerats segons aquest ordre:

I.1. –Coure. Una Verge. Escola oriental.
I.2. –Tela. La Dolorosa. Escola sevillana.
I.3. –Retrat de Mn. Llorenç Riber. Autor: Ramon Nadal.
I.4. –El Nin Jesús dormit. Escola italiana.
I.5. –La Immaculada Concepció. Autor: Gregori Bauçà (1665-1700).
I.6. –St. Tomàs, apòstol. Autor: A. Torres. 1872.
I.7. –St. Francesc de Paula. Autor anònim.
I.8. –Coronació de la Verge. Autor: Gregori Bauçà.
I.9. –La Verge portant rebosillo. Autor: Ochoa. 1949.
I.10.–La Verge vestida de mallorquina. Autor: Joan Miralles.
I.11.–Desposori de la Verge. Autor. Gregori Bauçà.
I.12.–La Immaculada Concepció. Escola Mesquida. Segle XVII.
I.13.–St. Orenci. Escola Zurbarán.
I.14.–Escena mitològica. Escola Rubens.
I.15.–Taula. La Pietat. Escola mallorquina. Segle XV.
I.16.–Coure.Naixement. Escola flamenca.
I.17.–Taula. L'Anunciació. Escola hispano-flamenca. Segle XVI.
I.18.–Davallament de la Creu. Autor anònim. Segle XVI.

I.19.–Enterro del Bon Jesús. Escola Rubens. Segle XVII.
I.20.–Caçadors dins una posada flamenca. Autor anònim. Segle XVII.
I.21.–Coronació de la Verge. Autor: S. Torres. Segle XIX.
I.22.–Escena mitològica. Escola Rubens.
I.23.–Martiri de St. Sebastià. Escola italiana. Segle XVIII.
I.24.–Escena mitològica. Esbós d'Ankerman.
I.25.–Naixement. Escola italiana. Segle XVIII.
I.26.–Adoració dels Reis. Escola flamenca. Segle XVII.
I.27.–ECCE HOMO. Escola valenciana. Segle XVI.
I.28.–Vidre. Anunciació. Autor anònim.
I.29.–Adoració dels Reis. Autor: S. Torres. Segle XIX.
I.30.–La Dolorosa. Escola bolonyesa. Segle XVIII.

SALA II.– PRESENTALLES. UTENSILIS SAGRATS. PINTURES.

Aquesta és la **Saleta del Tresor de la Mare de Déu de Lluc,** puix en ella es guarden gran part de les presentalles d'or i pedreria, que els seus devots li han fet des de final del segle passat fins al present, i també els utensilis sagrats més preciosos, que pertanyen a la seva Basílica.

VITRINA 1ª.– En ella es pot veure una rica col.lecció d'anells, arracades, braceroles, collars, agulles d'or i "cordoncillos", creus de corona i joies amb filigrana d'or. També hi ha tres rellotges de butxaca amb esmalts molt preciosos.

VITRINA 2ª.– Dins ella se guarda un Missal enquadernat amb cuiro repujat amb l'imatge de la Mare de Déu de Lluc. Alguns calzes i copons i un bell reliquiari de plata daurada. Dos artístics cofrets, un de plata repujada i l'altre de fusta, replens de cadenetes i medalles, anells i tumbagues d'or.

VITRINA 3ª.– Dins aquesta vitrina central hi ha tres objectes molt importants. Un **Trikerion** o canelobre bizantí de plata daurada i esmaltada amb tres braços. Procedeix de Grècia i en el peu porta la data de 1390. La bellíssima **Custòdia** de plata daurada, estil gòtic, construïda per l'argenter Antoni Falconer, l'any 1499. La **Vera Creu,** també de plata daurada i estil gòtic, feta a la primera meitat del segle XVI.

VITRINA 4ª.– Dins ella està exposada una rica **Vesta o Gonelleta** de vellut carmesí, brodada d'or finíssim, que regalà a la Mare de Déu de Lluc la Reina d'Espanya Donya Isabel II l'any 1861. **La Corona** d'or i pedreria, ofrena de tota Mallorca, amb que la Sda. Imatge fou coronada pontificalment l'any 1884. Cinc **Creus Pastorals,** obsequi d'altres tants Bisbes. Tres **Vares o Bastons** d'autoritat, notables pel seu art o la seva història. Les dues primeres, amb pom d'or i pedreria, foren regalades per la Província de Balears a sos respectius Governadors D. Pere Lloses Badia i D. Rafel Alvarez Sareix. La tercera fou del Bisbe de Mallorca D. Joan Vich i Manrique (1573-1604).

VITRINA 5ª.– En aquesta vitrina se guarda la mitra de l'Arquebisbe-Bisbe de Mallorca Don Josep Miralles i la del Bisbe Don Mateu Jaume. Hi ha també una partida de coures molt bells, que se descriuen més avall.

VITRINA 6ª.– En aquesta vitrina hi ha una col.lecció d'aquells rosaris, antigament anomenats rosaris d'or, perquè ho era la creu o la joia que portaven penjada i els gloriapatris, per més que els altres grans fossin d'altra materia. S'hi poden veure també una bona partida de creuetes d'or, donades totes elles a la Mare de Déu per promesa.

PINTURES

Dins la vitrina 5ª están esposats **16 Coures** molt bells de distintes Escoles i Autors.

II.1. –St. Miquel arcàngel. Còpia de Guido Reni.
II.2. –ECCE HOMO. Escola francesa.
II.3. –St. Doménec i St. Nicolau de Tolentí. Escola sevillana.
II.4. –St. Francesc d'Assís. Segle XVII. Autor anònim.
II.5. –Sta. Anna.SegleXVII. Autor anònim.
II.6. –St. Jeroni. Escola de Ribera.
II.7. –Mare de Déu de Montserrat. Segle XVII. Autor anònim.
II.8. –L'Angel de l'Anunciació. Autor anònim.
II.9. –La Sda. Familia. Segle XVII. Escola italiana.
II.10.–La Mare de Déu. Segle XVII. Escola italiana.
II.11.–La Dolorosa. Escola sevillana.
II.12.–Sta. Caterina i Sta. Llucia. Escola Zurbarán.

Fora de la vitrina.

II.13.–Taula de la Verge amb el Nin. Bizantina.
II.14.–Taula. ECCE HOMO. Segle XVII. Escola valenciana
II.15.–Taula. La Sda. Familia. S. XVIII. Escola de Mesquida
II.16.–Taula. Adoració dels Reis. Segle XVIII. Escola flamenca.

SALA III.– ORNAMENTS I UTENSILIS SAGRATS: IMATGERIA RELIGIOSA. VESTUARI BALEAR.

VITRINA 1ª.– Hi ha dins aquesta vitrina una **col.lecció molt notable d'encensers.** Passen de la trentena. N'hi ha de romànics dels segles X al XIII; de gotics dels segles XII al XVI; i altres d'estil renaixament o barroc, mes moderns. Són de bronze, coure o llautó i qualcun és de plata. També hi ha **un pebeter** o vas de coure, per cremar hi perfums, portat de Xauen (Marroc). **Una bacina** gotica amb dibuixos de flors i alguns esmalts. **Quatre bacines** d'acaptar per les esglésies, amb un repujat al fons, que representa l'Anyell de Déu, el Sacrifici d'Abraham, St. Cristòfol i St. Jaume apostol. Aquestes bacines s'usaren molt a Mallorca, temps enrera, i venien de Toledo, de Catalunya i d'Alemanya.
Seguidament es troba una altra vitrina més petita amb un **St. Crist de marfil** del segle XV. I encara una altra amb una **Verge gòtica,** petitona, molt graciosa, també del segle XV.

VITRINA 2ª.– Dins ella estan exposades **15 Imatges Religioses.** Crida l'atenció la Verge Maria vestida de pagesa mallorquina amb rebosillo i **guatlereto.** Es notable una talla de Crist ressuscitat, obra de l'escultor Adrià Ferrà, que s'establí a Mallorca a principi del segle passat. Un altre St. Crist de marfil i altres imatges de Sants i Santes, algunes de terra cuita.

VITRINA 3ª.– **Més imatges religioses.** La més valuosa és la d'un St. Crist petitet, gòtic, molt ben tallat en llenya obscura. Es considera obra del segle XV.

VITRINA 4ª.– **Altres imatges importants.** En mig de la represa de dalt hi ha una bella imatge de Ntra. Senyora, portant l'Infant Diví damunt el braç esquerra i mostrant una flor amb la mà dreta. Es d'alabastre i consta documentalment que dita imatge fou aportada a Lluc des de Flandes l'any 1518, pel mercader Josep Amer. Al seu costat hi ha dues imatges romàniques del segle XI, que representen St. Joan i la Verge. Procedeixen del nord de Catalunya i segurament formaven part d'un Calvari antic. Devora elles hi ha un St. Antoni Abat, del segle XIV, i un Beat Ramon Llull, que bé podia ser una imitació d'una altra figura antiga. En els extrems s'hi veuen dues imatges renaixentistes, que podrien representar dos Profetes.
En la renglera de baix són de notar tres imatges de marbre blanc, que tenen la mateixa configuració, encara que de tamany diferent, que semblen reproduir Ntra. Senyora de Tràpani (Sicília), i que molt problablement arribaren des d'aquella Illa al Santuari de Lluc com ex-vots.

VITRINA 5ª.– Aquesta vitrina està dedicada al vestuari balear. En ella es pot veure una parella de joves eivissencs, vestits a la seva moda. El jove porta una barretina vermella, jaquet i calçons negres, i amb la mà aguanta una llarga caramella. A sos peus té uns tambors i unes castanyetes. La jove duu un mocador molt fi pel cap i mostra la rica **prendada d'or,** que li tapa el pit. La falda és negra. A l'altre part hi ha la parella mallorquina. La jove pagesa porta **rebosillo** de seda groga amb el **gual.lareto, gipó** negre amb mànega curta, cordada amb la **botonada d'or,** i falda llarga de seda florejada. Del coll li penja una **creueta** d'or, i el **cordoncillo** (1), li volta la cintura, i li cau per un costat, sostenint una preciosa **joia de filigrana.** El seu company vesteix camisa blanca de coll molt alt, guardapits de seda, jaquet negre, faixa blava i unes **baldragues** llistades. Porta un **sarró** de pastor i al seu devora hi ha unes **xeremies, flaviols** i **tamborinos,** que eren els instruments típics de les festes populars. Entre les dues parelles hi ha una **filosa mallorquina** amb son moixell d'estopa i unes debanadores.

VITRINES 6ª, 7ª i 8ª.– Aquestes vitrines guarden alguns dels millors **ornaments sagrats,** emprats en aquest Santuari. Dins la vitrina 6ª són de notar unes **dalmàtiques** de tissú, que corresponen a dos **terns** antics, un verd i l'altre blanc. El primer fou regalat per la Marquesa de la Romana, Donya Maria Sureda Togores, l'any 1758. L'altre va esser donat pel célebre Comte de Formiguera, D. Ramon Burgues Zaforteza i la seva esposa Donya Joana Núñez de Sant Joan, devers l'any 1680. L'escut de tan distingits benefactors quedà brodat al centre d'aquesta peça.
Dins la vitrina 7ª es poden veure riques **casulles** gòtiques dels segles XV i XVI, algunes restaurades, amb imatges de Sants brodades a la franja central.
Dins la vitrina 8ª es mostren altres **casulles** de riques sedes del segle XVII.

(1).– El cordoncillo era una cadena d'or de fabricació mallorquina. El cordoncillo complit era de 16 palms i algun arribava als 20; almenys n'havia de tenir 12. Era l'ornament més preuat de la dona mallorquina. Vestida amb el gipó negre i el volant de tul, se'l posava pel coll amb una o dues vies, del coll passava a la cintura, i després de dar-li una volta, li baixava pel costat amb una bella joia per penjoll.
La joia propiament dita era un emblema sagrat de planxeta d'or, posat entre dos vidres redons voltats de filigrana d'or, o bé una imatge sagrada, pintada al mateix vidre. Les millors eren les que tenien la imatge d'esmalt.

ALTRES VESTITS REGIONALS.– Penjats per les parets, dins unes vases, es poden veure moltes altres peces del vestuari de la dona mallorquina de temps passat: **Faldes** de seda ben fonades, **rebosillos** florejats i guarnits de galó d'or, **gipons,** altres rebosillos de randa, **mocadors** brodats i **calces** blanques trepades.

PINTURES

Quasi totes les d'aquesta sala son retrats de persones, que duen el vestit típic mallorquí.

III.1. –Aquarel.la d'una pagesa mallorquina. Autor: R. Soler.
III.2. –Senyora amb "rebosillo". Autor: Anònim.
III.3. –Vella pagesa amb "volant" i fent "calceta". Autor anònim.
III.4. –Un pagès mallorquí. Autor anònim.
III.5. –Joveneta vestida de pagesa. Autor: Pere Barceló.
III.6. –Senyora menorquina amb "rebosillo. Autor anònim.
III.7. –Dona eivissenca. Autor: Rigobert Soler.

SALA IV. CERAMICA. ALTRES OBJECTES. PINTURA.

Dins aquesta sala estan exposades unes 330 peces de ceràmica de distints segles i procedències. Algunes son molt notables.

VITRINES 1ª, 2ª, 3ª i 4ª.–Aquestes cuatre vitrines contenen **Ceràmica antiga mallorquina.**
Dins la 1ª crida l'atenció un plat de 47 cms. de diàmetre amb una creu de Malta al fons i molt ben decorat: es obra del segle XVI o XVII.
Dins la 2ª son també dignes de particular apreci un plat gran, amb una estrella al fons formada per quatre antenes. També ho son altres dos més petits, amb un home davant un paisatge i amb un conill que corre. Amb-dós son del segle XVII.
Dins la 3ª tenen algun valor quatre plats blancs, que mostren al fons l'inscripció: RAFATO. Procedeixen d'un Convent de Monges tancades de Mallorca. Hi ha també altres plats mallorquins més moderns i comuns. Son els qui tenen al fons un gall o un ram. Aquesta ceràmica ha estat usada fins als nostres dies dins les cases pageses de Mallorca.
A la part esquerra d'aquesta vitrina hi ha unes quantes peces procedens de **La Roqueta,** fábrica de ceràmica instal.lada a Palma a principi d'aquest segle per D. Jordi Aguiló, de la qual sortiren obres excel.lents, que imitaven perfectament la ceràmica de Savona.
Dins la 4ª vitrina es poden veure cinc **gerretes de Felanitx** molt elegants, i al centre, **ceràmica moderna** de L. Gastaldo, qui té el seu obrador a Sóller.

Pots d'apotecaria.

A continuació segueixen dues vitrines trans-versals, on estan exposats **28 pots d'apotecaria** amb ornamentació verdosa, en els quals els apotecaris d'altre temps guardaven les herbes medicinals. Casi tots procedeixen del Terol.

VITRINA 5ª.–**Plats de reflexos metalics** (segles XVI-XVIII). Formen una bella col.lecció 24 plats amb reflexos d'or. Uns procedeixen de **Manises,** com el qui té un escut amb una àguila bicéfala; altres del **Terol,** com els qui mostren una

estrella i un conill al fons. També n'hi ha de **Mallorca:** Ho son el plat amb la creu de Malta, el de l'àguila amb les ales esteses, el de l'home qui porta una bandera i un altre amb un escut.

VITRINA 6ª.— **Cerámica del Terol.** (Segles XV al XVIII). - Són 32 peces de totes formes i tamanys. Hi ha plats, alfàbies, alfabions, olieres, pitxers, salers i una gran sopera i un aiguamans. Es pot dir que és un mostrari de tot l'escudellam, que hi havia, en temps passat, a una casa ben parada.

VITRINA 7ª.— **Figuretes de Terra Cuita.** (Segles XVIII-XIX). - Aquesta vitrina és una de les més curioses de la Sala. En ella hi ha 83 figuretes destinades a adornar els Betlems, que es feien per totes les esglésies i a algunes cases particulars de Mallorca. Hi ha imatges del Jesuset, de Maria i de Josep, de Pastors i de Reis Mags, de bous i d'ovelles. Se distingeixen per la seva finura i perfecció de modelatge les fetes per un tal Josep Fernández (alias) **Santet,** que visqué a Mallorca en el segle passat. Altres no tan perfectes procedeixen d'un taller d'artesania que hi havia a Manacor, en el segle XVIII.

Vidre Artístic.

Dins dues vitrines transversals estan col.locades més de 40 peces de vidre: Copes, botelles, tassons, porrons, setrilleres, etc. Algunes són obres excel.lents i de valor.

VITRINA 8ª.— **Més Ceràmica del Terol.** (Segles XVI-XVIII). Són notables els plats amb dibuixos d'aucells, cans, conills, ceros i particularment un de molt gran amb un lleó amb el cap de peix i la inscripció: **Sirbo (sic) a mi Dueño.**

VITRINA 9ª.— **Col.lecció de Marcelines, Salers i Piquetes d'aigua Beneida.** La **marcelina** era un platet, que en el centre tenia una cavitat, per encaixar-hi la tassa de xocolata. N'hi ha de molt curioses. Totes són procedents de Terol (Segles XVII-XVIII).

VITRINA 10ª.— **Col.lecció de Fruiteres.** (Segles XVII-XVIII). Moltes d'elles tenen un mamelló al mig, segurament perquè la fruita no s'esclafàs amb el pes de l'una damunt l'altra. Estan adornades amb flors, aucells, etc. Una té l'orla feta amb cares humanes.

VITRINA 11ª.— **Palanganes i Fruiteres.** (Segles XIV-XVI-XVII). En aquesta vitrina hi ha les dues peces de ceràmica més antigues de la col.lecció. Són dos plats petitets, un d'ells adornat amb una estrella de pals entrecreuats de color verdós, que daten del segle XIV. Algunes fruiteres són notables per la seva decoració: un escut, un conill. Un altre presenta tres caps de xerafins i la inscripció: **Antonio Molinel.** Tot procedeix del Terol.

VITRINES 12ª i 13ª.— **Altres Plats del Terol.** (Segles XV-XVIII). Dins la vitrina 12ª es veuen quatre plats decorats amb escut, el que fa pensar si seria l'escut del seu propietari. Dins la vitrina 13ª hi ha un altre plat amb l'escut del Carme i la inscripció: **Pedro Garcia.** Molts d'aquests plats tenen en el centre figures humanes o al.legories del sol.

VITRINA 14ª.— **Peces Escollides.** En aquesta vitrina hi ha la peça millor de tota la col.lecció. Es un plat hebreu procedent d'Ancona (Italia) de 44 cms. de diàmetre, amb la data de 1616. En el fons mostra una llarga inscripció hebraica, i a la vorera, els personatges més insignes d'Israel: David, Salomó, Aaron, Moisès. També s'hi veuen algunes escenes bíbliques: l'esclavitud d'Israel a Egipte i la Cena de l'Anyel Pasqual.

Davall d'aquest plat dues figuretes de porcellana molt fina, procedents d'Alemanya i dos gerros portats de França, amb els noms de **Jesus i Marie.**
A la part esquerra, uns plats italians **Urbino** molt bellament decorats: l'un amb una tortuga que navega i l'altre amb un dibuix geomètric. A més, hi ha un joc de cafè italià amb figures de personatges.

VITRINA 15ª.— **Ceràmica de varies procedencies.** El plat amb una dona vista d'esquena procedeix de Catalunya (Segle XVII). Altres procedeixen de Manisses, de Talavera i de Delf. Hi ha unes tassetes molt fines de l'antiga Companyia d'Indies que des del segles XVIII comerciava amb la Xina amb porcellanes, sedes y altres articles.

B). ALTRES OBJECTES.

Damunt la primera taula del centre de la sala hi ha una terra cuita de l'artista Villagràssa, que representa la MATERNITAT.
Sobre la segona taula, dins un marc de plata repujat, se guarda un fragment d'una roba verdosa molt antiga, dins la qual, es diu, va esser trobada la Imatge de la Mare de Déu de Lluc. El cert és que, segles enrera, aquesta roba era molt venerada pels peregrins, que la besaven i la se posaven damunt el cap. Per evitar abusos, el Bisbe Don Diego de Arnedo, l'any 1568, va manar que sols se donàs a besar dins l'església, sensa que nigú la tocàs, com es feia abans.
Penjats per les parets hi ha una tretena de mostraris de rejoletes antigues envernissades, posades dins un marc, de distintes procedències.
Per damunt les vitrines es poden també veure algunes peces antigues d'aram: olles, gerres i dos brasers.
A un racó de la sala hi ha un rellotge antic, duit d'Holanda.

C). PINTURES.

La major part de les pintures d'aquesta sala reprodueixen paisatges, costums i llocs interessants de Mallorca. Altres són quadres de pintors notables mallorquins o vinculats a Mallorca.
Van enumerats per aquest ordre:

IV.1. —Pagès mallorquí fumant la pipa. Autor anònim.
IV.2. —El vaixell mallorquí "Numància", 1857. Autor anònim.
IV.3. —Vista de Palma des de la Murada. Autor anònim.
IV.4. —Bergantí mallorquí. Segle XIX, Autor anònim.
IV.5. —Mapa de Mallorca amb records històrics de cada regió. Autor: Ignasi Furió.
IV.6. —Pagès amb un ca. Autor: Bordoy.
IV.7. —Pageseta amb un ram de llimones. Té per fons la badia de Palma. Segle XX. Autor: Anselm M. Nieto.
IV.8. —Pagesa fent calça. Segle XIX. Autor anònim.
IV.9. —Escena de la història de Roma. Autor: Ankerman.
IV.10.—Vidre. El Ball dels Cossiers. Segle XX. Autor: Montesinos.
IV.11.—Un cabra amb sos cabridets. Segle XX. Autor: Montesinos.
IV.12.—Ball dins una clastra. Autor: Montesinos.
IV.13.—Escena de ball. Autor: Montesinos.
IV.14.—Ballant una jota. Autor: Montesinos.
IV.15.—Un tassó d'aigua. Autor: Coll Bardolet.
IV.16.—Casserola amb un ou. Autor: Coll Bardolet.

IV.17.—Marina. Autor: Buades.
IV.18.—El Gorg Blau. Autor: A. Ribas.
IV.19.—Fr. Juncosa, cartoixà. Autoretrat.
IV.20.—Plaça dels abastiments de Palma. Autor: A. Ribas Prats.
IV.21.—Paisatge de muntanya. Autor: Ribas.
IV.22.—El Torrent de Sóller. Segle XIX. Autor: A. Ribas.
IV.23.—L'entrada a Palma de la Reina Isabel II. Any 1860. Autor: J. Mestre.
IV.24.—Ball de pagesos davall d'un parral. Autor: Ochoa.
IV.25.—La bugada. Segle XIX. Autor: Ferrer.
IV.26.—La drassana de Palma. Autor: Ribas.
IV.27.—Castell del Puig de Pollença. Autor: A. Buades.
IV.28.—Tafona mallorquina. Autor: A. Ribas.
IV.29.—Marina. Can Barberà. Autor. A. Ribas.
IV.30.—El Barranc de Sóller. Autor: A. Ribas.
IV.31.—Una berenada al camp. Autor: Salvador Mayol.
IV.32.—Dona amb mantellina, que se mira al mirall. Autor: S. Mayol.
IV.33.—Festa de Gènova (Palma). Autor: Pere Càffaro.
IV.34.—Ball de carrer. Autor: Mayol.
IV.35.—Una cuina mallorquina. Autor: J. Coll ?
IV.36.—Criada mallorquina. Autor: Bauçà Guanyabens.
IV.37.—La Badia de Palma. 1889. Autor: O'Neill.
IV.38.—ELS TAMBORERS DE LA SALA. Autor: Bauçà.
IV.39.—Can Bartola. Palma. Autor: J. Bauçà.
IV.40.—Badia d'Alcudia. Autor: O'Neill.
IV.41.—Platja mallorquina: Autor: J. Bauçà.
IV.42.—Castell i Ermita. Autor: A. Buades.
IV.43.—Senyora encavalcada. Segle XVII. Autor: Femenia.
IV.44.—Paisatge. Segle XVII. Autor: Femenia.
IV.45.—Un Gaiter. Segle XVII. Autor: Femenia.
IV.46.—Parelles de pastors. Segle XVII. Autor: Femenia.
IV.47.—La Roqueta. Illot de la part del Molinar. Autor: J.V.
IV.48.—Paisatge. Segle XVII. Autor: Femenia.
IV.49.—Aquarel.la. Rentadores de Valldemossa. Autor: Terrassa.
IV.50.—El Naixement. Autor: Femenia ?
IV.51.—El Castell del Rei de Pollença. Autor: O'Neill.
IV.52.—Adoració dels Pastors. Esbós de Femenia.
IV.53.—Paisatge amb pagesos. Segle XIX. Autor: Sureda.
IV.54.—Vista de Palma desde Son Dureta. Segle XIX. Autor: Cabanyes.
IV.55.—Ciutat d'Eivissa. Autor: Garí ?
IV.56.—Vista del Port de Palma. Segle. XIX. Autor: B. Sureda.
IV.57.—Paisatge. Pagesa amb una gerra. Autor: Sureda.
IV.58.—La Cartoixa de Valldemosa. Autor: Sureda. 1883.
IV.59.—Paisatge. Segle XIX. Autor : anònim.
IV.60.—Paisatge amb una torre. Autor anònim.
IV.61.—Marina: Cala Castell. Autor: Llorenç Cerdà.
IV.62.—Marina. Autor: Llorenç Cerdà.
IV.63.—La Curlassa de Portopí. Segle XIX. Autor anònim.
IV.64.—El Port de Palma. Segle XIX. Autor anònim.
IV.65.—Cementeri de Sóller. Autor: S. Rossiñol.

IV.66.—Palau de l'Almudaina. Segle XIX. Autor: O'Neill.
IV.67.—Bodegó. Segle XIX. Autor: Bordoy.
IV.68.—Bodegó. Autor: Mesquida ?
IV.69.—Bodegó. Segle XIX. Autor: Bordoy
IV.70.—Bodegó. Segle XVII. Autor: Mesquida.
IV.71.—Bodegó. Segle XVII. Autor: Mesquida.
IV.72.—Bodegó.Autor: Mesquida ? Femenia ?
IV.73.—Bolero mallorquí. Segle XIX. Autor: S. Mayol ?
IV.74.—Escena de ball. Autor: S. Mayol ?

SALA V.— PINTURES I MOBILIARI:

A). PINTURES.

Les pintures d'aquesta darrera sala són dels millors pintors mallorquins del segle passat i quasi totes elles són retrats presos del natural, en que es pot veure el vestuari que llavors s'usava. Aquesta col.lecció ofereix un material abundant i imprescindible al qui vol estudiar la indumentària mallorquina del temps passat.

Començant per la part esquerra, entrant, els quadres vénen amb aquest ordre:

V.1. —Pagesa amb mocador pel cap i manegots. Autor anònim.
V.2. —Madona amb volant i gipó. Autor: Carlotta.
V.3. —Pagès amb mocador pel cap. Autor anònim.
V.4. —Madona mallorquina vestida de dol. Autor: J. Mestre.
V.5. —Pagès mallorquí amb mocador i capell al cap. Autor: Ochoa.
V.6. —Senyora desconeguda. Segle XVII. Autor anònim. Pareix que sia la més antiga pintura de dona vestida amb el típic vestit mallorquí.
V.7. —Pagesa mallorquina. Autor: Ochoa.
V.8. —Senyora de Pollença. Segle XIX. Autor. A. Buades.
V.9. —El Xeremier. Autor: Ochoa. (aquarel.la.)
V.10.—Senyora mallorquina. Segle XIX. Autor anònim.
V.11.—Un pastor mallorquí. Segle XIX. Autor anònim.
V.12.—Els Tamborers de la Sala. Autor: Llorenç.
V.13.—Noble senyora. Quadre de "cara morta". Segle XVIII.
V.14.—Nina mallorquina. Segle XIX. Autor: Francesc Mestre.
V.15.—Madona mallorquina. Segle XIX. Autor: F. Mestre.
V.16.—Una Pagesa filant. Autor: A. Ribas.
V.17.—Catalina, germaneta del capità Toni Barceló, morta a principis del segle XVIII; porta el típic vestit mallorquí.
V.18.—Una madona donant menjar a les gallines. Autor: A. Ribas.
V.19.—Un senyor pagès. Segle XIX. Autor: F. Mestre.
V.20.—Parella d'enamorats. Segle XIX. Aquarel.la de Ribas.
V.21.—Joveneta amb volant i gipó, botonada i cordoncillo. Segle XIX.
V.22.—Joveneta amb volant. Autor anònim.
V.23.—Senyoreta de bona casa. Autor: Mestre.
V.24.—Senyora viuda amb senyal de dol. Segle XIX. Autor: anònim.
V.25.—Senyoreta mallorquina, que ja fuig del vestit típic, per lluir el pentinat. Autor: Calvó.

V.26.—Padrineta de pagesia, Segle XIX.
V.27.—Noble senyora de finals del segle XVII (primera aparició del guatlereto). Autor anònim.
V.28.—Donya Paula Serra de Baunyola. Segle XIX. Autor anònim.
V.29.—Donya Catalina Matheu. Segle XIX. Autor anònim.
V.30.—Joveneta pagesa dins un jardí. Autor: Ankerman.
V.31.—Donya Antonia Matheu. Segle XIX. Autor: J. Mestre.
V.32.—Mercat d'indiots amb els indioters. Autor: G. Reynés.
V.33.—Jove pagesa mallorquina. Autor: Ankerman.
V.34.—Un amo honorable. Autor: J. Mestre. 1853.
V.35.—Un treginer conversant amb una al.lota. Autor: G. Reynés.
V.36.—Senyora de la pagesia. Autor: Ferrer. 1855.
V.37.—Senyora mallorquina. Autor anònim.
V.38.—Criada y senyora amb un pagès dins un hort. Autor: Reynés. 1845.
V.39.—Dona mallorquina. Autor: P. Isla. 1934.
V.40.—Senyora de la pagesia. Segle XIX. Autor: J. Mestre.
V.41.—Parella d'enamorats vigilats per la Madona. Autor: Reynés.
V.42.—Aquarel.la. Una Joveneta eivissenca. Autor: Ochoa.
V.43.—Senyora pintada a un pandero. Autor: A. Buades.
V.44.—Un Batle de pagesia. Segle XIX. Autor: Buades.
V.45.—Una padrina amb el seus nets. Autor: Reynés.
V.46.—Dona pintada a un pandero. Autor: Buades.
V.47.—Pagesa mallorquina. Autor anònim.
V.48.—Pageses filant i gratant-se. Autor: G. Reynés. 1843.
V.49.—Gabriel Mulet (pare de A. Mulet) Autor: E. Hubert.
V.50.—Catalina Arrom (esposa de A. Mulet). Autor: E. Hubert.
V.51.—ANTONI MULET, Mecenas d'aquest Museu. Autor: Coll Bardolet.
V.52.—Maria Gomila (mare de A. Mulet). Autor: E. Hubert.
V.53.—Can Mulet de Gènova (Palma). Autor: E. Hubert.
V.54.—Senyora menorquina amb volant. Autor: Calvó ?

B). MOBILIARI.

A la part esquerra d'aquesta sala es pot veure una taula antiga amb doble vitrina damunt; cadires amb el respatlar alt i decorat; una caixa sobre la qual hi ha farols amb vidres de colors, que en les festes populars, quan encara no hi havia llum eléctrica, s'encenien a la finestra del Clavari de la festa.
Al fons de la sala se troba una **alcova mallorquina** amb tot el parament que li pertany: un **llit entorcillat** amb el corresponent cobricel de "llengos"; **cadira i banquet; tocador i mirall** ; bell **cantarano** amb incrustacions, d'estil renaixament i, damunt ell, un Sant dins una campana de vidre. I per complement alguns quadres religiosos.
A l'altra part de la sala estan exposadas una partida de **vitrines amb Betlems, Calvaris i altres Misteris.** Més que objectes de valor, són un record de la religiositat del poble mallorquí, puix vitrines consemblants es trobaven quasi a totes les cases de Mallorca damunt un cantarano o damunt una raconera.
A l'altre extrem de la sala hi ha una "arquilla" molt bonica amb incrustacions d'os i un armariet amb les portes decorades.

4.3.1.3. Museu de la Porciúncula

4.3.1.3.1. Identificació

Museu de la Porciúncula

adreça

carrer Pare Bartomeu Salvà, 20. apartat 170
07600 s'Arenal (Palma)

telèfon 26 00 02

horari

tots els dies de 10,00 a 13,00 i de 15,00 a 18,00 hores

4.3.1.3.2. Història i evolució

La creació d'aquest museu va ésser una iniciativa individual del Pare franciscà Joan Llabrés i Ramis[1], ajudat per un grup de recerca integrat per alumnes i professors del mateix centre.

L'objectiu del Museu era el de "salvar i rescatar el passat, tant pròxim com llunyà, de la nostra cultura".

La formació del fons inicial es nodrí de diverses campanyes de recerca, donacions i adquisicions per compra i intercanvi.

Es tracta d'una institució privada, propietat de la comunitat de la Porciúncula.

El muntatge es va fer amb personal propi i el finançament, amb despeses de la Porciúncula i posteriorment amb el suport de les entrades dels visitants. Es va inaugurar el 1968.

4.3.1.3.3. Aspectes jurídics i administratius

Tant l'edifici que allotja el museu com les col.leccions són propietat de la comunitat de la Porciúncula.

La gestió del Museu és en mans del seu Director-Conservador. No existeix cap casta de Consell o patronat de direcció.

---

1 Per a una breu referència biogràfica, vegeu (1991) *Gran Enciclopèdia de Mallorca.* 7: 293.

Pel que fa al règim econòmic i en el capítol d'ingressos es compta només amb els que aporten els visitants. El Museu no compta amb cap casta de subvenció particular o oficial.

Una bona part dels materials procedeixen de donacions i adquisicions i/o compres.

Els ingressos generats per entrades del Museu, durant el 1987, foren de 106.448.- pts. Segons el director del Museu, durant l'estiu no hi ha pràcticament visites.

L'entrada és de 100 pessetes per persona i es redueix a 50 per als visitants de la Tercera Edat en grup acompanyat de guia.

4.3.1.3.4. Fons del Museu

Es tracta d'un fons de caràcter mixt i miscel.lani ordenat en tres grans seccions: arqueologia, etnologia i numismàtica.

Pel que fa als fons integrats a la secció d'etnologia hom es troba amb una gran diversitat que defuig qualsevol rigor temàtic. Només a tall d'exemple, hom incorpora des d'una mostra d'art sacre on s'hi pot trobar des d'un incunable editat a València fins a una bacina gòtica de llautó fins a una col.lecció de cigars amanida amb una mostra de tabac elaborat pels nadius del Mato Grosso.

Sense cap casta de sistematització i en un intent de relacionar els materials exposats podem trobar-hi: art sacre (incunable, talles religioses, bacines i reliquiaris); teules pintades; manxes de ferrer; jous i ormeigs de conró; rajoles d'oficis i siurells; fanals dels ferrocarrils de Mallorca; ceràmica popular catalana; peses i mesures; armes; basaments de columna gòtica;

llumetes; ceràmica popular dels segles XV al XVIII; màquines d'escriure; eines relacionades amb la indústria del cànem; utillatge de la casa i la cuina mallorquina; ceràmica popular de Felanitx, Sa Cabaneta, Pòrtol, Llucmajor i Consell; ventalls; vidres artístics; cigars; santets de fang, etc.

4.3.1.3.5. Laboratori

Pel que fa a la documentació, el museu no compta amb cap casta de catàleg. Quant a serveis de documentació hom disposa de la petita biblioteca particular del director i es conserva la documentació (correspondència) del museu i alguns retalls de premsa.

Pel que fa a la investigació i malgrat l'existència d'una col.lecció de monografies del Museu, hom no pot parlar d'una línia d'investigació, al menys pel que fa als fons etnològics. La col.lecció sobre els arts i oficis, redactada per J. Llabrés i J. Vallespir es basa fonamentalment sobre entrevistes i té pocs punts de contacte amb les col.leccions del museu.

Un cas distint és l'estudi duit a terme pel mateix director del museu sobre la ceràmica popular a Mallorca (1977), en el qual es fa una descripció exhaustiva dels materials ceràmics conservats al museu (pp. 109-158). En bona part es tracta de materials ceràmics procedents de construccions històriques que pertanyen a l'orde franciscà o altres edificis religiosos: Sant Francesc d'Inca, Sant Francesc de Palma, Monestir dels Caputxins de Palma, Monestir de Sant Jeroni, etc.

Quelcom semblant succeeix amb l'obra *Els llums en la història de Mallorca* (1977) del mateix Joan Llabrés i que se serveix dels materials del museu per establir un discurs diacrònic sobre la il.luminació i els elements de cultura material que al llarg de la història s'han fet servir.

El Museu no compta amb servei de restauració permanent. S'han restaurat algunes peces arqueològiques per part de restauradors francesos.

4.2.5.6. Exposició

L'exposició s'ha ordenat seguint l'estructura de sales i destinant cada una d'aquestes a les seccions d'arqueologia, etnologia i numismàtica. En l'exposició s'ha seguit l'ordenament cronològic de les peces exposades, les millors de les quals es guarden dins vitrines tancades i inaccessibles al públic.

La sala I està ocupada per la secció d'arqueologia (vitrines 1-9); la sala II es destinada als fons etnològics (vitrines 10-21). Tot seguint els epígrafs de cada una de les vitrines hom pot entreveure una certa classificació temàtica:

vitrina 10: art sacre antic
vitrina 11: rajoles mallorquines
vitrina 12: de l'alta edat mitjana
vitrina 13: ceràmiques antigues variades
vitrina 14: varis
vitrina 15: ceràmiques fines

vitrina 16: farfalla variada

vitrina 17: ceràmiques policromades

vitrina 18: siurells

vitrina 19: vidres artístics

vitrina 20: cigars puros

vitrina 21: santets de fang policromat

Als materials conservats a les vitrines hom hi ha d'afegir el que està disposat sobre les parets, davall les mateixes vitrines o als laterals de la sala.

4.2.5.7. Instal.lacions

Pel que fa a l'edifici s'habilitaren tres sales de l'edifici de la Porciúncula, projectat per l'arquitecte Josep Ferragut.

Es tracta de tres sales rectangulars contigües sense cap instal.lació annexa per a laboratoris, administració o magatzems.

Quant als serveis que disposa i respecte a personal, només compta amb un servei de neteja i servei de vigilància i porteria exercit per un religiós de la comunitat.

Pel que fa a mesures de seguretat compta amb mesures antirrobatori (portes i reixes metàl.liques a les finestres i extintors contra incendis.

4.2.5.8. Dinamització (activitats i publicacions)

Quant a les publicacions i difusió del Museu hom ha de tenir en compte dos aspectes:

a) publicació d'una guia i cartells publicitaris al.lusius al museu (apèndix documental a).

En aquest apartat hom ha de destacar la *Guia del Museu de la Porciúncula. Arqueologia, etnologia, numismàtica*, editada en català, castellà, francès, anglès i alemany.

A més de la guia, el museu ha publicat una sèrie de sis cartells (35 x 47 cm) on es recullen 35 vinyetes al.lusives als arts i oficis d'antany que il.lustren els sis volums d'aquesta col.lecció. Es tracta de dibuixos a la ploma que amb un caràcter naïf reprodueixen o recreen les sèries de rajoles catalanes anomenades "d'oficis".

b) publicacions del museu i del director del museu

Pel que fa a publicacions del Museu hom les ha d'entendre com a publicacions del seu director i col.laboradors. Tal com ja hem dit, tot i la inexistència d'una línia d'investigació clara referida als materials conservats al museu, hom ha de tenir present una important tasca de recompilació etnogràfica referida als oficis tradicionals i a la ceràmica popular.

Tot seguit relacionam les obres del director que a l'hora són edicions del Museu de la Porciúncula.

LLABRES RAMIS, J. (1977) *La cerámica popular en Mallorca. Aportación al estudio de la misma en los últimos cinco siglos.* Palma: Estudios monográficos del Museo Arqueológico de la Porciúncula.

LLABRES RAMIS, J. (1977) *Els llums en la història de Mallorca.* Palma: Estudios monográficos del Museo Arqueológico de la Porciúncula.

LLABRES, J., VALLESPIR, J. (1980-86) *Els nostres arts i oficis d'antany.* Palma: Estudis monogràfics del Museu de la Porciúncula. 7 vol.

LLABRES, J., VALLESPIR, J. (1982) *Guía de la artesanía de Baleares.* Palma: Ministerio de Industria y Energía: Consell Interinsular.

LLABRES RAMIS, J. (1984) *Guia del Museu de la Porciúncula: arqueologia, etnologia, numismàtica.* Palma de Mallorca: Museu de la Porciúncula.

4.2.5.9. Fonts consultades

Entrevista amb el director del Museu, P. Joan Llabrés i Ramis i la informació recollida a la guia del museu i les seves publicacions.

LLABRES RAMIS, J. (1984) *Guia del Museu de la Porciúncula: arqueología, etnología, numismática*. Palma de Mallorca: Museu de la Porciúncula.

4.2.5.10. Apèndix documental

a. Guia del Museu de La Porciúncula

a. Guia del Museu de La Porciúncula

Guia del Museu de La Porciúncula

★

Arqueologia
Etnologia
Numismàtica

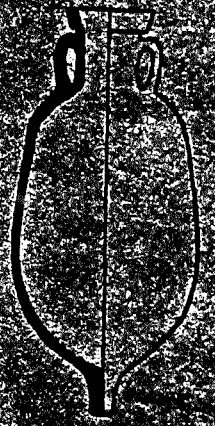

Arenal, Palma de Mallorca

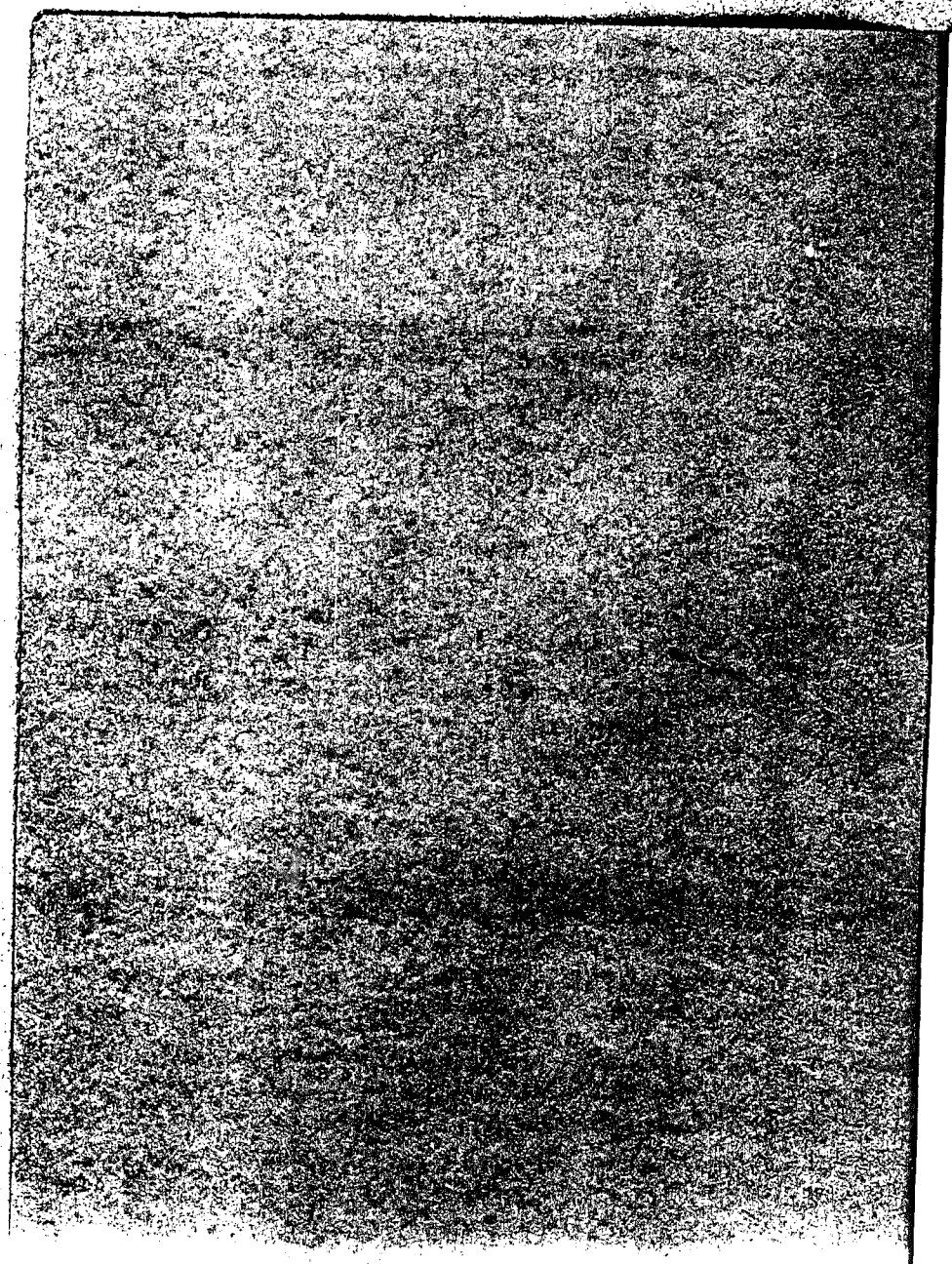

"... la divina Casandra, filla de Priam de Tròia, profetitza que una part dels grecs arribaran en llurs naus a les roscoses Gimnèsies, on viuran una vida miserable, nuus i armats amb fonec, i no menjant el pa si abans, amb elles, no el tomaven, posat enfora damunt un arbre..."

Licofron, Alex., 633.
(vers 1´any 270 a. de C.)

PRESENTACIO

El MUSEU DE LA PORCIUNCULA conté tres grans seccions: ARQUEOLOGIA, ETNOLOGIA i NUMISMATICA.

Quant a la primera, l´Arqueologia, no hem d´oblidar que les Balears, en l´antigor, foren una obligada cruïlla per a les diverses naus de totes les cultures de la Mediterrània Oriental, les quals, solcant ses aigues cristal.lines i gairebé sempre plàcides, anaven i venien cercant els millors mercats aleshores coneguts. *Hel.lènics i Fenicis, Cartaginesos i Romans, Vàndals, Bitzantins i Musulmans*, uns rera els altres, enfilaren la proa de llurs navilis cap al nostre Arxipèlag cercant els productes dels nostres camps o senzillament per a recalar i refugiar-se en les nostres costes. D´aquí que les Illes Balears constituesquin un camp riquíssim de materials arqueològics.

Referent a l´Etnologia, direm que el grau de cultura d´un poble es calibra pel munt dels seus utensilis domèstics, instruments per als quefers quotidians, eines de conró, etc. A la vegada que desapareix el seu ús es perden també dins la ment i el lèxic del nostre poble, especialment de les noves generacions. Ara, doncs, tindrem l´oportunitat de penetrar en la vida familiar mallorquina de temps enrera, conèixer llurs ac-

tivitats i contemplar les formes arcaiques dels seus estris amb els que omplia llurs necessitats més o manco peremptòries.

En darrer lloc, la Numismàtica revesteix una importància gran com a auxiliar que és de la Història, puix que, a través d´ella, podem conèixer la vida d´un poble qualsevol en un moment determinat de la seva singladura.

Recordem que en un principi les compra-vendes es realitzaven mitjancant l´intercanvi dels productes útils i apetibles com es fa ancara avui en dia en determinats pobles primitius i, entre nosaltres, a nivell de nacions. S´admet comunament que la moneda com a tal féu la seva aparició en el s. VII a.C. en algun determinat poble hel.lènic i que el seu ús s´introduí en altres cultures de l´antiguea.

Cal preguntar-nos, per acabar, quan començà la presència humana en les Balears. La fetxa més antiga que, de moment, ens proporciona el Radiocarboni -tasca aquexa que devem a l´incansable *W. Waldren*- perteneix a *l´home de Muleta (Sóller)* i puja al IV mil.lenari a.C., si bé aquest mateix arqueòleg ens suggereix que l´antigor de l´home a Mallorca podria menuntar-se als 12000 anys.

Les *BALEARS* per als antics clàssics sols eren dues: *Mallorca i Menorca*. Els Hel.lènics les anomenaren amb el vocable jònic *GIMNESIES* i amb el dòric *GIMNESIDES*, i els llatins amb els de *BALEAR MAJOR i MALEAR MINOR*, respectivament. Per a *Eivissa* i *Formentera* reservaren els noms focencs de *PITIOUSSA* (illa dels pins) i *OPHIOUSSA* (illa dels ofidis), respectivament. El nom fenici *IBUSIM* originà el llatí *EBUSUS* i posteriorment l´àrab *YEBISSA*. *El nom actual en el nostre idioma es EIVISSA.*

I res més ja. Recorreguem junts i xano-xano els diversos camins, més o manco llunyans, de la nostra petita història, a través dels materials que es guarden en el nostre Museu.

SALA I : ARQUEOLOGIA

VITRINA 1 : PREHISTORIA MALLORQUINA

Conté nombroses peces ceràmiques que perteneixen al *Primer Bronze Mallorquí*. Provénen de la *Necròpolis de Ca Na Vidriera*, ubicada al final de la zona de Sometimes, prop de mig quilòmetre escàs de La Porciúncula. La seva antiguitat es remunta aproximadament al 1800 a.C. Per llur elegància en sos perfils destaquen dos vasos bitroncocònics ben conservats i un braçal d´arquer.

L´estudi de l´esmentada estació funerària, retolat *La Necrópolis del Primer Bronce Mallorquín de "Ca Na Vidriera"*, meresqué al seu autor, Joan Llabrés Ramis, director d´aquest Museu, el premi d´Arqueologia Balear *Luis R. Amorós* de 1973, otorgat per la Fundació Bryant.

DALT: Diferents tipus d´*àmfores púniques*, incompletes, dels ss. V i IV a.C., procedents dels voltants de *Na Guardis*, de la *Colònia de Sant Jordi, Mallorca.*

DAVALL: *Urnes funeràries romanes de incineració*, recobrades a *Ses Salines*.

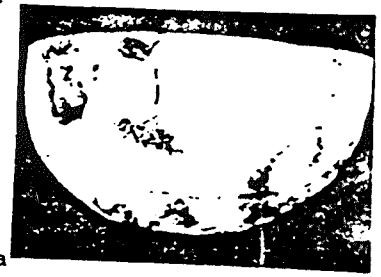

DRETA: *Amfora greca* del *Sec* , aproximadament del 400 a.C.; *àmfora púnica*, de la *Colònia de Sant Jordi*, amb llegenda borrosa en cartela; sèrie d´*àmfores romanes distintes*, Dressel 7, del s. I d.C., procedents de la nau del *Moro Boti, Cabrera*. S´utilitzaven per al transport del *garum* o peix en conserva.

Quadre amforari, original de Damià Cerdà. En ell es pot admirar la numerosa tipologia d´aquests recipients , que tant varen usar les antigues cultures de la Mediterrània Oriental.

VITRINA 2 : PREHISTORIA MALLORQUINA

Els exemplars aquí conservats són de molt variada procedència. Mereix destacar-se una *copa argàrica* *quatre vasos* més, tots ells descoberts en el terme de *Felanitx;* un *betilo* o pedra sagrada recobrat als voltants d´un talaiot del *Mijà Llarg*, a *Santa Margalida; dos cranis humans*, un *romà*, de *Na Moltona* i l´altre *negroide*, de *Binialí;* diferents *destrals de pedra polida* trobades en les voreres del riu *Pedro* i en altres regions de *Conca; destrals i escarpres de bronze*, de *Centre-Europa;* dues *gafes de plom*, per a recompondre vasos de ceràmica romputs, una d´elles porta encara dos fragments del plat i procedeix d´*Es Fangar, Llucmajor;* l´altra és de *El Redal (La Rioja)*. La similitud entre ambdues és prou evident.

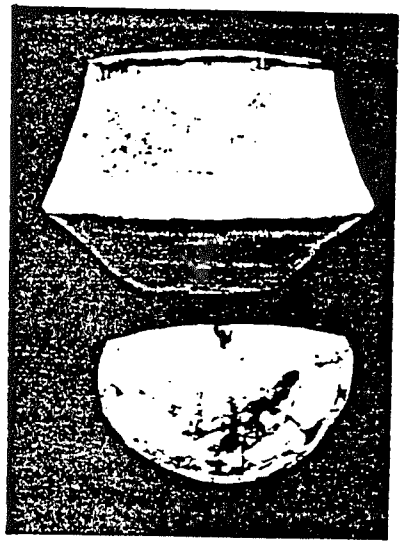

DALT: Tipologia de les àmfores *hel.lèniques* incompletes (dues d´elles són de l´illa de *Samos*), procedents del *Sec.*

DAVALL: *Urnes funeràries romanes de incineració*, procedents de *Ses Salines.*

ESQUERRA: Dos tipus distints d´*àmfora bitroncocònica púnica*, recobrades en la *Colònia de Sant Jordi*, a quaranta quilòmetres de La Porciúncula.

VITRINA 3 : CULTURA TALAIOTICA

Totes aquestes peces provénen de distintes estacions arqueològiques de la nostra Illa. Cal destacar la presència d´un *casc de bronze*, incomplet, descobert a *Capocorb Vell, Llucmajor;* perteneixeria potser a un dels antics mercenaris mallorquins que s´allistaren en les guerres púniques.

Hi ha també un *os frontal trepanat d´un nin*, descobert a *So´N Ros, Marratxí.* El malalt en qüestió sobrevisqué a l´operació, com ho demostra el posterior creixement del teixit ossi. Segons el Dr. Tejerina, qui l'ha estudiat, és l´únic cas de trepanació en un al.lot conegut a Espanya.

Mostrari de *Taps d´os*, símbol del culte a la fertilitat masculina. Distints percusors, mal anomenats *pedres de foner*, i algunes *pedres de molí*, de vaivé, procedents de *Ca´N Morei*, ran de La Porciúncula. Finalment, una *falç de ferro*, provinent del conjunt talaiòtic de *Sa Talaia Joana*, Ses Salines.

DALT: Diferents *colls d´àmfores romanes.*

DAVALL: Dues *sepultures d´incineració*, una d´elles sense excavar, procedents de *Ses Pletes de So N´Hereu, Llucmajor.*

VITRINA 4 : CULTURA GREGA

La majoria d´aquests materials *hel.lènics* procedeixen del *Sec*, citat anteriorment . Mereix destacar-se una *Cratera* de figures roges (vers el 400 a.C.). Una *gerreta ròdia* del s. V a.C. trobada als voltants de *Na Guardis*. La tipologia de *pivots* d´*àmfores gregues* del *Sec*. Una *testa hel.lenística* de *Tanagra*, recobrada en *Es Pedregar, Llucmajor*.

DA V ALL : Dos *ribells àrabs* incomplets.

VITRINA 5 : CULTURA PUNICA

Per regla general aquestes peces de ceràmica són incompletes puix que tant el fang com la seva cocció foren deficients i de baixa qualitat. Hem de senyalar la presència d´un *segell de vidre* i nombroses *testes* de la deessa domèstica *Tanit*, procedents del *Puig dels Molins, Eivissa*.

Collar de llàgrimes de pasta de vidre, d´*Es Moreis, Porreres*. Tres *escarabeus*, representant el déu *Khepri*, trobats a *Eivissa*.

DAVALL: Dos *lingots* de *plom*, amb inscripcions, procedents de *Cabrera*. Pesen uns 34 Quilos cada un.

DARRERA: *Amfora romana* del Baix Imperi, del tipus *gran nord-africà*, Dressel 27, de la segona mitat del s. III, procedent de *Cabrera*. Duu una cartela i en ella una marca borrosa.

Al seu costat hi trobam una *alfàbia àrab medieval*.

VITRINA 6 : CULTURA ROMANA

Les peces aquí exposades són de procedència molt variada. Destaca per l´elegància del seu perfil i per la seva rara aparició una *àmfora esbelta*, de parets espatulades, que Virginia Grace denomina *Spatheya*. Fou trobada a *Porto Cristo, Manacor*. Hi ha també diferents *peces funeràries* de *Sa Carrotja, Ses Salines* així com també altres de ceràmica *sigil.lata* i *subgàl.lica*, procedents de *El Redal, La Rioja*.

DAVALL: Un *cep d´àncora romana*, de plom, que pesa 54 quilos, trobat en aigues de *Sa Dragonera*.

DAMUNT: Tipologia de *pivots* d´àmfora *tardo-romana* del s. III d.C. procedents del *Cap Blanc*.

DARRERA: Varietat d´àmfores *tardo-romanes*, tretes d´una nau del mateix *Cap Blanc, Mallorca*.

VITRINA 7 : CULTURA ROMANA

Col.lecció monogràfica d´una estació funerària ubicada en *S´Albufera*, al sud de *Pollentia*, corresponent al

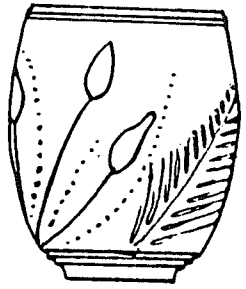

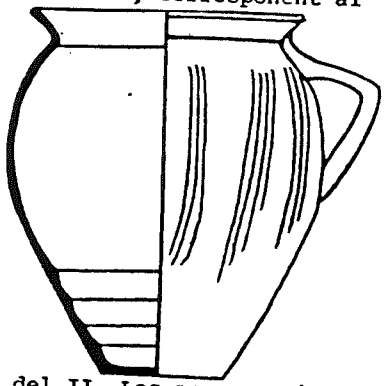

s. I d.C. i primeres dècades del II. Les peces ceràmiques d´aquesta col.lecció es repeteixen en moltes altres

necròpolis similars.

Destaca un *Càccabus (cassola)* que conté encara les restes humanes incinerades. Pot veure's també tot el parament funerari d'una sepultura d'una nina, amb dos *Ubúp pes (viverons)* de ceràmica i dues *agulles de vidre* i dis tintes *peces dentàries* de la infància. Dues *tègules (teules)* protegien aquesta sepultura; es troben darrera la vitrina, descansant a la paret.

Aquesta estació arqueològica ha estat estudiada i publicada pel director del nostre Museu.

DAVALL: Una sepultura de la mateixa Necròpolis, amb la seva respectiva tapadora. Ambdues peces estan rústicament treballades en pedra marès molt abundant a Mallorca.

DRETA I DAVANT: Dues *ànfores romanes*, d'elaboració *ebusitana*, que estaven en funció d'urna cinerària en aquesta necròpolis.

VITRINA 8 : CULTURA ROMANA I PALEOCRISTIANA

Entre els diferents exemplars de *ceràmica tardo-romana* hi ha un gracios *recipient de test*, trobat en el subsòl de *Ciutadella, Menorca.*

Hi figura també un *turíbul (encenser)* per a cremar encens als déus Lars, trobat prop de *Palma de Mallorca.*

Destaca també una *imatge de Mercuri*, déu del Comerç, en bronze, versió de la de *Giamboulogne*, rescatat dels fons marins de *Porto-Pi.*

Algunes *peces ceràmiques paleocristianes*, procedents de *Porto Cristo, Manacor.* En una d'elles es pot veure la imatge d'un *Pantócrator* beneint un personatge oriental.

S'hi observen també dues *botelles romanes* de ventre gairebé esfèric, així com també una altra de vidre molt subtil i de poc pes, trobades a *Pollentia* i a *Porto-Cristo* respectivament.

VITRINA 9 : CULTURA INCAICA I AZTECA

Aqueixa és l'única vitrina que conté peces que no pertanyen a la nostra cultura. Són una generosa aportació dels Religiosos Franciscans que treballen en el Perú i a Mèxic respectivament.

Entre els exemplars corresponents a la civilització *incaica* podem destacar la presència de nombrosos *Huacos funeraris*, de ceràmica, alguns dels quals són de forma antropoide. Les *porres estrellades*, de pedra, eren simultàniament armes de defensa i d'atac; per a això els Inques introduïen un mànec llarg de fusta en llur orifici central.

Poden admirar-se també dos *Queros* (vasos sagrats) usats en els sacrificis rituals; els rics eren d'or massís, mentre que els ordinaris -com els nostres- eren de fusta, que en temps primer estigueren forrats d'una prima capa d'or, avui desapareguda. Porten incrustacions de fustes nobles així com també pastes resinoses policromades.

Poden veure's també uns *Tumis (bisturins)* per a operacions quirúrgiques i trepanacions cranials, en les quals els Inques n'eren mestres consumats.

Tots aquests materials són precolumbins i amb tota probabilitat poden enquadrar-se en els ss.X i XIV .

De la *cultura Azteca* podem admirar una abundosa sèrie de *petites talles*, algunes en alabastre, que representen divinitats: entre elles, el déu de les pluges, el de les guerres, etc.

SECCIO D´AMFORES

Apareixen profusament distribuïdes en la sala i són de procedència *hel.lénica, púnica i romana*, totes elles prou diferenciades. Ens referim a la *Col.lecció d´Amfores*.

Les *romanes* van des de la Dressel 1, *republicanes*, fins a les *tardo-romanes* dels segles III i IV, de les que ja hem parlat anteriorment. Unes es troben en bon estat de conservació, mentres que altres són incomplet es.

Totes elles foren escatades de les aigües litorals de les nostres Illes. Tan sols dues porten *llegenda en cartela*, bastant borrosa.

Procedeixen de les naus del *Sec, Moro Boti, Cap Blanc Port de Cabrera, Na guardis i Porto-Cristo* i d´altres.

Acompanya un breu mapa per a millor orientació del lector.

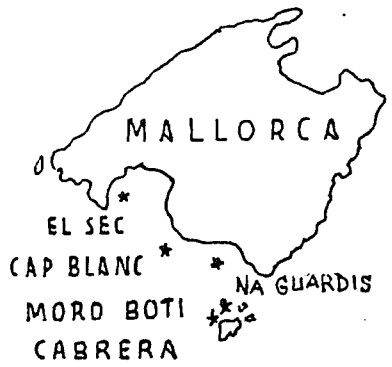

SECCIO DE CERAMIQUES DECORADES

Col.locats en les parets apareixen nombrosos plats de quasi totes les escoles i tendències espanyoles.

Abunden els de *Manises*, que tant de nom feren en els segles passats, entre els quals cal destacar els anomenats *"de la pinta"* i els *"de l´ocell"*. N´hi ha senzillament decorats en blau, mentres altres són policromats.

Hi estant també representats els alfars de *Ribesalbes*; els d´*Alcora*, de decoració subtil i ben cuidada; els de *Puente del Arzobispo*; els de *Talavera*, amb els seus plats gallonats tan característics; els de *Granada*, de decoració feixuga i de pinzellades gruixades.

Hem de senyalar igualment la presència dels famosos tallers de *Teruel* i de *Muel*, així com també els de *Calatayud*, famosos entre tants d´altres llocs de la nostra pàtria.

Entre els de procedència *catalana* hem de destacar els de *La Bisbal*, amb els seus plats característics. I mereixen també senyalar-se els plats *morenos* amb decoració feta *a la trepa*.

Referent a *MALLORCA* no hi poden mancar els *plats morenos d´Inca*, de diferents tamanys i decorats amb temes distints, de línies irregulars però segures, sempre fetes a mà. Actualment són molt recercats i cotitzats pels col.leccionistes.

En la SECCIO DE RAJOLES I RAJOLETES hem de senyalar que aquestes van des de les *mudèjars* de *Terol* i de *Toledo*, filigranades sense vernís, a les *clàssics* dels ss. XV, XVI i XVII.

Poden admirar-se també les rajoles *costumistes i d´humor*, pròpies de cuines i manjadors, procedents de les gerreries de *Granada*.

Tot aquest abundant material, per manca d´espai, es troba distribuït en les tres sales del nostre Museu.

SALA II : ETNOLOGIA

VITRINA 10 : ART SACRE ANTIC

En primer lloc mereix destacar-se l´incunable *Chróni ca seu Fasciculus témporum*, escrit *per quemdam Cartusiensem* i editat a Venècia l´any 1480.

A continuació hem de senyalar la presència d´una talla del *Nin Jesús*, obra de l´escultor *Adrià Ferràn*, realitzada en 1811-1812 i donada a aquest Museu per l´Excma. Sra. Aina d´Olesa.

A més d´un *encenser* d´en temps passats, es guarda una petita imatge de *La Inmaculada*, de "terracotta", procedent de l´antiga porta de l´església de Sant Francesc d´Inca. Es troba incompleta.

Senyalem igualment la presència d´un *bacina gòtica escenificada*, de llautó, del s. XV i un *reliquiari barroc* del s. XVIII.

DRETA: *Teules pintades*, vulgarment denominades *teules de moro*, procedents de la volada de la teulada de la casa nº 16 del carrer Cristòfol Real de Sineu, Mallorca. Daten del 1514.

Dues antigues *manxes de ferrer* del s. XVII, procedents de *Lloret de Vista Alegre, Mallorca.*

Vegueu també alguns exemplars dels antics *jous* així com altres *ormeigs de conró*, que formen part de l´antic utillatge, que avui en dia es troba ja arraconat o que ha desaparegut.

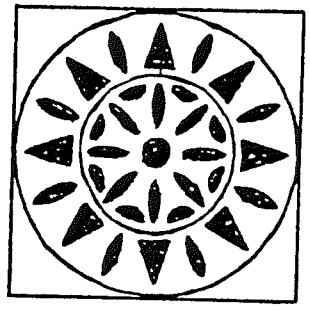

VITRINA 11 : RAJOLES MALLORQUINES

Repreducció de les *rajoles clàssiques i costumistes* de la nostra Illa. En elles apareixen els arts i oficis medievals en la nostra contrada. Es pot veure també un mostrari dels tradicionals *Siurells* de tan forta tradició entre la nostra gent. De temps immemorial es vénen elaborant-se en nombrosos centres ceràmistes de Mallorca, dels que destaquen avui en dia *Ca´N Piritis, Ca´N Torrens*, ambdós a Inca, les dues famílies *Serra* de Pòrtol, la factoria dels *Germans Amengual* de Consell, si bé és a Sa Cabaneta on hi radica la principal i gairebé exclusiva artesania d´aquesta classe de ceràmica: és el taller de *Madò Bet Amengual*, aidada del seu venerable espòs *Mestre Felip Palou*. Ambdós hi han dedicat gairebé tota la vida. La seva filla Francisca, però, du el maneig de la botiga.

DAMUNT: Varietat de farols que emprava l´antic ferrocarril de Mallorca.

VITRINA 12 : DE L´ALTA EDAT MITJANA

Ceràmiques *gòtico-catalanes* fragmentades. Diverses col.leccions de *pesos antics i moderns*. Sèrie de *bólanys* (projectils de pedra) realitzats a mà i un *trabuc* amb les corresponents *postes* o bales de plom. Varietat de *llumetes* de llautó per a cremar oli, usades des de l´Edat Mitjana fins a primeries d´aquest segle.

Reproduccions de *segells reials* (s. XI) i altres elements de l´Alta Edat Mitjana, atenció de D. Jaume Lladó.

DAVALL: Diferents *sòcols gòtics* d´altres tantes columnes procedents dels convents de Sant Francesc de Ciutat i de Perpinyà.

DRETA: Un grandiós *cossi* per a fer la bugada, procedent de Randa.

VITRINA 13 : CERAMIQUES ANTIGUES VARIADES

Diferents peces de ceràmica dels segles XV al XVIII,de procedència molt variada.

Destaca el conjunt d´exemplars descoberts en les voltes de la porteria del Convent de Sant Francesc d´Inca,la clau de volta de les quals duien la fetxa de 1731.

Hi ha també una col.lecció de *gerros ceràmics* de *reflexes metàl.lics*. Es poden veure també diferents armes de foc petites i dos grillons de ferro per a esclaus, emprats antigament a la nostra Illa.

DAMUNT: Pots d´Apotecaria.

VITRINA 14 : VARIS

En primer lloc cal destacar nombrosos *gerros de ceràmica decorada*, elaborats en les gerreries de *Manises*, *Teol*,*Talavera*, *Puente del Arzobispo*, *etc.*

Diferents *màquines d´escriure antigues*, entre les quals hem de destacar una *Mignon* i una *Oliver* de 1912.

DARRERA: Conjunt d´eines per a l´antiga indústria del cànyom i del lli: *trencador*, *espadella*, *puat*, *aspi*, *filoa*, *fus*, *debanadores*, *telessos*, *etc.*

DRETA: *Llantoner* de vasos d´oli, procedent de l´església de Sant Francesc d´Inca. En l´edat Mitjana i fins a primeries de segle eren molt corrents en les esglésies i altres llocs de concentració humana.

VITRINA : 15 CERAMIQUES FINES

Pots de farmàcia, de porcel.lana. Ceràmiques de reflexes metàl.lics de *Manises*. Algunes peces de *La Roqueta* de Palma. Diferents guardajoiells de filigrana de plata, elaborats en els clàssics i tradicionals tallers de *Còrdova*. Figuretes de porcel.lana. Ventalls antics.

DAMUNT: Ceràmiques antigues de distinta procedència.

DARRERA: Utillatge de la casa i de la cuina mallorquina.

VITRINA 16 : FARFALLA VARIADA

En primer lloc destaca una petita col.lecció de *gerretes brodades*, de tradició popular, antigament elaborades a *Felanitx*, *Sa Cabaneta*, *Pòrtol*, *Llucmajor* i actualment a *Consell*, en la gerreria dels *Germans Amengual*.

Diferents *ormeigs de casa i de camp*.

DARRERA: Utillatge de cuina i de la casa mallorquina.

VITRINA 17 : CERAMIQUES POLICROMADES

Mostrari de peces fines policromades de *Ceràmiques Mallorca* de Felanitx.

Numeroses peces de *ceràmica pooicromada* de *Martí Hernández*, donades pel propi artista.

Joiells i coberteria. Ventalls antics.

DARRERA: Antiga bàscula, amb sos respectius pesos de 50, 20, 10 i 5 quilos, generosa aportació al Museu de don Miquel Duran, del Coll d´En Rabassa, Mallorca.

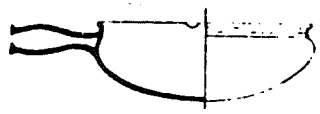

"GREIXONERA SAIMERA"

VITRINA 18 : SIURELLS

Col.lecció dels tradicionals i populars *Siurells de Mallorca* Procedeixen gairebé tots de la botiga de *Madò Bet Amengual*, de *Sa Cabaneta*. Actualment hi treballa una filla seva, *Na Francisca*. Donació de la mateixa família.

Altres *Siurells* d´Inca, Pòrtol i Consell.

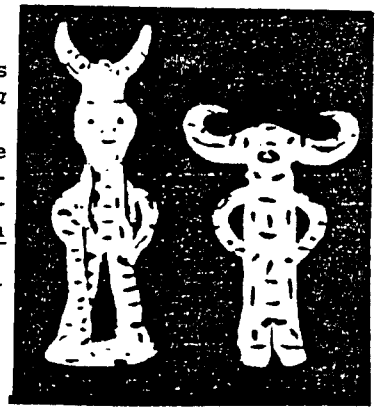

DAMUNT: Siurells gegants de Sa Cabaneta.

DAVALL: Antic ormeig per a elaborar xocolata, atenció de la família Palmer-Alemany, de Palma.

VITRINA 19 : VIDRES ARTISTICS

La factoría de *Vidres Artístics* de *Ca´N Gordiola* treballa, des de l´any 1740, en aqueixa labor artesana, primerament en la placeta d´*Es Pes de Sa Paia*, després en *Sa Portella-Muralla de Mar*, de Ciutat, i actualment a les foranies d´*Algaida*.

Se tracta d´una verdadera institució familiar puix que la direcció de l´esmentada factoria mai ha sortit de la nissaga Gordiola.

Els seus *vidres artístics són altament cotitzats* tant a Mallorca com a l´extranger.

Aquí podem admirar un petit mostrari de ses antigues peces elaborades amb mestria.

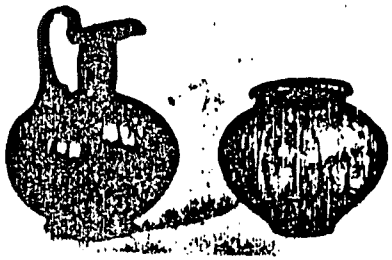

VITRINA 20 : CIGARROS PUROS

Gran varietat de *cigarros puros*, elaborats a diferents factories i agrupats per nacions. La col.lecció es deu a la generosa aportació de Mateu Perello, de Ciutat.

Tabac elaborat pels nadius de *Mato Groso, Brasil.*

VITRINA 21 : SANTETS DE FANG POLICROMAT

La indústria imatgera popular sobresortí antany a Mallorca en la confecció de petites figures de fang cuit, destinades principalment als betlems casolans.

Entre altres artistes recordarem tan sols *Josep Fernàndez*, que el poble coneixia amb el nom de *En Santet*, i els seus fills *Josep* i *Miquel*, a Ciutat; *Mestre Tomeu Sinever* de Fartàritx, Manacor; la fàbrica *La Roqueta*, dirigida per l´industrial *Pere Aguiló Cetre*, a Ciutat, que deixà de treballar després de l´any 1915. En l´actualitat fan *Santets* En *Joan Aguiló* i les germanes *Francisca i Beatriu*, els tres són cosins i treballen a Palma.

Vegem ara algunes d´aqueixes creacions, així com també altres procedents de tallers de *Múrcia*, de *Barcelona*, etc

DAMUNT: Varietat de ceràmiques populars de *Villanueva de Barros, Badajoz.*

SALA III : NUMISMATICA

Entenem per *monedes* aquelles peces encunyades que des de molt de temps enrera l´home empra en les seves transaccions comercials i que, ordinariament, duen imprès un valor facial determinat. Les *medalles*, en canvi, tenen per objecte commemorar algun aconteixement històric notable i no porten cap valor facial i, per tant, no serveixen per al comerç. Unes i altres generalment són de metal.

Des del s. VII a.C., en què es creu que aparegué la moneda -abans les transaccions es feien mitjançant l´intercanvi de materials-, els metals emprats han estat: l´*or*, la *plata*, l´*electró* (or i plata), el *velló* (plata de baixa llei), el *coure* (en Numismàtica es diu bronze), el *llautó*, el *ferro*, el *plom* i darrerament l´*alumini*. Altres materials s´han emprat també, com són: el *cuiro*, la *fusta*, els *mol.luscs*, la *ceràmica* i fins i tot el *cartó*, a part naturalment dels *billets de banc* -moneda fiduciària- actualment en curs en tot el món.

La forma habitual de les *monedes* i de les *medalles* des de fa segles és, generalment, la discoidal o redona; però n´hi ha també que són quadrades, poligonals, rectangulars, lobulades i fins i tot de forma irregular.

Entre les *MONEDES ANTIGUES del Nostre Monetari* cal destacar, en primer lloc, la *secció de peces gregues, púniques, romanes* -aqueixes darreres són generalment de procedència mallorquina- i *bizantines*.

Mereix una especial menció, pel seu petit tamany, una serie de *monedes romanes*, procedents d´excavacions fetes a *Trèveris*, Alemanya.

Entre les *monedes de Mallorca* hem de destacar les que perteneixen a la dominació musulmana en la nostra Illa, així com les encunyades durant la nostra antiga monarquia.

Les corresponents a l´Edat Moderna i Contemporània apareixen distribuïdes per nacions. A les parets hi figura la *secció de Paper-Moneda* de molts de països. Es curiós fixar-nos en els *billets de banc alemanys* del temps de la inflació de 1923. El seu valor facial és d´un, deu, vint i fins cinquanta milions de marcs!

Finalment recordarem també que són prou interessants uns *instruments de compra-venda*, usats encara per determinades tribus indígenes de Nigèria, consistents en una estreta i retorçuda cinta de ferro: amb un centenar d´elles és pot comprar una donzella núbil.

Un antre instrument de transaccions comercials també interessant el tenim en les *ciprees*, closques de determinats gasteròpodes marins, actualment en ús entre els nadius de les Illes Maldivas i de Zanzíbar.

LA MONEDA MALLORQUINA

Creim que no hi estarà demés informar al lector sobre la història de la *moneda mallorquina* amb la variada no - menclatura de les peces que circularen antany en el nostre Regne, les seves pecularietats, així com també sobre la nostra antiga *Seca* o casa on es batia la moneda.

Jaume I, el Conquistador, dia 5 d´abril de 1247 concedí als nostres avantpassats poder encunyar moneda pròpia. Però fou el seu fill, Jaume II, el qui va fundar la *Seca de Mallorques*, creant la nostra pròpia moneda que es va batre fins al regnat de Felip V. Temporalment durant el regit de Ferran VII tornà encunyar-se moneda en la nos - tra Illa.

Al temps que durà la nostra dinastia mallorquina l´encunyació corregué a càrrec de la *Procuradoria Reial*, però fou adjudicada també a altres families nobles. Entre aquestes cal senyalar-ne algunes així com també les seves *marques de seca:*

OLEZA: una flor de 4, de 5 i de 6 pètals redonencs;
VIDA: una copinya de pelegrí;
COTONER: una tanyada vertical amb tres escapus florals;
PUIGDORFILA: un pa d´or amb una flor de lis com a muntant;
DEZCALLAR: un ca rampant;
VERI: tres minvants; etc.

El *Sistema Monetari* era el següent, tractant-se d´OR, ARGENT i COURE:

OR : la unitat era el *Reial d´or*; Carles II i Felip V bateren *doblons* de 2, de 4 i de 8 reals, aquests darrers anomenats *Unces*.
PLATA : com a unitat existia el *Real de plata* o *Creuat* .

Teniem també el *Mig real de plata o Sou*.

COURE : la unitat era el *Diner o Real senar*; com a múltiple es féu el *Dobler* o *Real doblenc*, que valia dos *Diners*, i com a submúltiple la *Malla* (Maia) o *Mig diner*. Felip V i Lluís I encunyaren la *Treseta*, que valia tres *Doblers* i que, per tant, duia grabat un 6. Ferran VII, en el segle passat, va batre moneda de plata de 30 *Sous* (circulars o vuitovats) i peces de coure d´un *Sou* o 12 *Diners*.

La *Lliura fou una moneda imaginària que valia 20 Sous*. Aquest sistema monetari estigué en circulació fins a l´any 1868, en que N´Isabel II adoptà per a tota Espanya la *Pesseta* com a unitat monetària.

Posam a continuació l´equivalència del Nostre Antic Sistema Monetari:

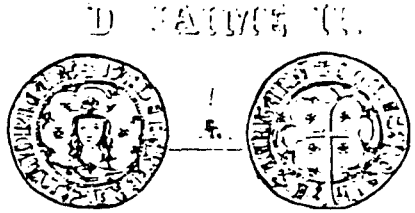

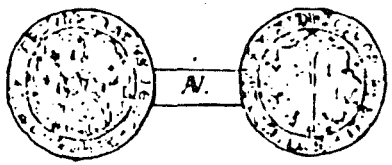

La Lliura tenia 10 Reals
El Real " 2 Sous
El Sou " 3 Tresetes
La Treseta " 3 Doblers
El Dobler " 2 Diners o Reals Sanars
El Diner " 2 Malles o Maies
I la Malla era la moneda més petita del Nostre Antic Sistema Monetari.

COMPLEMENT

Vegem ara, en una ràpida síntesi, les nostres principals fites històriques, puix que elles ens ajudaran a encuadrar millor les distintes peces del Museu en la seva època respectiva.

4000 a.C.: L´HOME DE MULETA (Sóller). En la cova d´aquest nom aparegueren despulles òssies humanes mesclades amb ossades del Myotragus Baleáricus, petites esquerdes de sílex retocades i agulles d´os.

2000 a.C.: BRONZE BALEAR O CULTURA DE LES COVES.L´home viu en coves naturals. La ceràmica és incisa (So´N Torrella, Vernissa, Sa Canova d´Ariany, etc.). Cap al 1800 a.C. la ceràmica es torna llisa i les inhumacions es practiquen en petites coves artificials, en un principi aïllades i posteriorment agrupades i desenvolupades en forma de planta allargada, amb nínxols en les parets o en les àbsides (So´N Sunyer, Ca la Sant Vicenç, etc.). Les eines són de bronze. Cap al 1800 a.C. pogueren esdevenir-se els contactes, més o manco esporàdics, d´elements de la Cultura Campaniforme (So´N Gallard, So´N Matja, etc.) i més aïlladament de l´Argàrica (Felanitx), ambdues arribades des del Sudest ibèric (Vitrines 1 i 2).

1400 a.C.: NAVETES I NAVIFORMES. Neixen les primeres estructures ciclòpies mallorquines: les Navetes i els Naviformes. Les primeres semblen de caràcter funerari, mentre que les Naviformes estan destinades a vivendes. Poden considerar-se com a pròpies del periode de transició entre el Pretalaiòtic i el Talaiòtic. El nucli principal de Naviformes es troba ubicat en les faldes del Ca

vall Bernat, a poca distància de Bóquer, en el Port de Pollença, on s´hi conserven restes de més de mig centenar d´elles. ¿Seria tal volta aqueixa la Bócchoris, que hi trobaren els Romans? (Vitrina 2).

1300 a.C.: CULTURA TALAIOTICA. Aquesta perdura fins a l´arribada dels Romans en -123 i està representada pels Talaiots, torres robustes, en un principi aïllades i muntades amb grans pedres sobreposades i unides en sec. Potser servissin d´habitació, de fortalesa o serien tal volta monuments funeraris. Més anvant, entre els anys -1000 i -800 aproximadament, neixen els poblats amurallats (Capocorb vell, Antigors, Ses Paisses, So N´Oms, etc.) (Vitrina 3).

654 a.C.: EIVISSA. Els Cartaginesos funden la colònia d´Ibusim, la nostra Eivissa, que amb el temps arribaria a ser un centre industrial i comercial de primer orde. Des del seu port saupaven les naus, plenes de mercancies, arribant a les costes mallorquines per a intercanviar-hi els seus productes naturals o manufacturats. No s´instal.larenen la nostra Illa. Es contentaren només en ocupar els principals illots: Na Guardis, Na Moltona, Na Galera, etc. (Vitrina 5).

400 a.C.: LA NAU GREGA DEL SEC. Entre tots els hel.lènics el poble Foci (de Fòcia de la Jònia, en el golf d´Esmirna) fou el qui més es dedicà al comerç marítim a partir del s. VIII a.C. Tant aquests com els altres pobles grecs conegueren les nostres Illes. En El Sec, davant la Porrassa, es descobrí una nau grega afonada -la més antiga que actualment es coneix en el Mediterrani occidental- que anava carregada de nombrosa i variada ceràmica de figures roges, que han estat àmpliament estudiades per Damià Cer-

dà Juan (Vitrina 4).

409 a.C.: ELS FONERS BALEARICS. Famosos en l´antiguitat per la seva punteria, els nostres Foners prengueren part, com a mercenaris i en nombre d´un grapat de milers, primerament en la guerra greco-púnica de Sicilia de -409 i més tard en les guerres púniques (-264 -241 i 218-201) lluitant coratjosament en terres sicilianes i després a distints llocs de la península itàlica i ibèrica així com també en el Limes Germànicum. En la vitrina 3 es conserva un casc de Foner incomplet, trobat a Capocorb Vell.

202 a.C.: EIVISSA ES CONFEDERA AMB ELS ROMANS. Escipió, l´any -217, ataca infructuosament la ciutat d´Eivissa.Més anvant, entre els anys -202 i -146 els Romans concerten un tractat de pau i d´amistat, declarant-la Ciutat Confederada.

123 a.C.: ELS ROMANS CONQUISTEN MALLORCA. Quint Cecili Metel, el Baleàric, al front de les hostes romanes, venç la resistència dels nostres avantpassats. Després, amb tres mil colons procedents de la Península Ibèrica, aixeca les ciutats de Pol.lentia i de Palma, que se regeixen pel Dret Romà. Altres poblacions foren (G)uium i Tucis ? l´emplaçament de les quals encara no ha pogut esser indentificat. En Sa Carrotja de Ses Salines, a deduir de les abundants restes arqueològiques pertanyents a aquesta època, hi estigué emplaçat un fort grup urbà, el nom del qual desconeixem. Potser es tracti d´una d´elles. Bócchoris, que no arribà a ser dominada per les vencedors, desaparegué després davant la veïna i florent Pol.lentia (Vitrines 6, 7 i 8).

0 : CANVI D´ERA

465 : ELS VANDALS. Genseric s´apodera de les nostres

Illes, passant a sang i a foc les principals ciutats, entre les quals hi hem de comptar naturalment Pol.lentia. L´Església fou perseguida: cinc mil cristians foren deportats al desert del Sáhara. En el Congrés de Cartago, del 1 de febrer de 483, hi figuren els noms dels bisbes de les tres Illes germanes: Helies de Mallorca, Macari de Menorca i Opili d´Eivissa. D´aquest període sembla que són les Basíliques de So´N Peretó i de Sa Carrotja, ambdues en el terme de Manacor, les quals ens duen a pensar en altres tants nuclis urbans més o manco importants.

524 : ELS BIZANTINS. Apol.linari s´apodera de les Balears . Més tard, després de ser vençut a Espanya l´any 624, la potència bizantina vingué a manco en l´occident, mentre renaixia paulatinament l´autonomia de les nostres Illes. Aquest és un període summament enigmàtic per la carència de documents d´aquella època. Què va passar al llarg d´aquests tres-cents anys? D´aquest temps sembla ser la Basílica de So´N Fiol, de Santa Maria del Camí.

902 : ELS MUSULMANS. Precedida de repetits i cruents saqueigs, duits a terme des de terres africanes, tingué lloc la conquista de Mallorca per les fresques i bel.licoses bandes de la Mitja Lluna. El noble Isam-Al-Haulaani, en pelegrinatge a La Meca, féu escala a la nostra Illa, on tingué temps i ocasió de recórrer-la tota. A la seva tornada a Córdova, l´Emir Abdallah li encarregà l´expedició militar, succumbint Mallorca en les seves mans l´any 902. La dominació musulmana conegué les següents etapes:

. 902-1015 : Perteneix a l´Emirat de Córdova;
.1015-1087 : Anexionada a la Taifa de Denia;
.1087-1115 : Convertida en Emirat independent;

.1115-1203 : Els Almoràvids dominen l´Illa;
.1203-1229 : Es governada pels Almohades.

1115 : ELS PISANS. A les ordes de Ramon Berenguer III, els Pisans s´apoderen de la ciutat de Palma. Però aquesta dominació fou efímera, ja que l´abandonaren el mateix any.

1229 : JAUME EL CONQUISTADOR (1208-1276). Per acabar amb els repetits actes de pirateria que duien a terme les naus mallorquines de la Mitja Lluna, que dominaven pràcticament tot el Mediterrani occidental, Jaume I embarca el 5 de setembre de l´any 1229, amb 155 naus, des dels ports de Salou, Tarragona i Cambrils, desembarcant al cap de tres dies a Santa Ponsa. Necessità tres mesos i mig per abatre la capital. Instal.lat el seu quarter general en El Secar de la Reial, el jove monarca feia els darrers preparatius per a l´atac final, que esdevingué el 31 de desembre de 1229. Al crit de Santa Maria! entrà victoriós en la Ciutat. Més tard el Rei va repartir l´Illa entre els dignataris que li havien ajudat, devent a - quests concedir terres als seus subordinats.

1233 : RAMON LLULL (1233-1314). Neix a Mallorca el que havia de ser el paladí incansable de la fe i figura polifacètica en totes les rames de la ciencia de l´Edat Mitjana. Visita les corts de Papes i Reis, conseguint la fundació del Col.legi Apostòlic de Miramar, d´on havien de sortir els missioners para els països sobretot de fe musulma - na. Se´l considera com a Patriarca de les nostres lletres. Morí lapidat a Bugia, al nord d´Africa. Les seves despulles mortals descansen en la Basílica de Sant Francesc de la nostra Ciutat.

1235 : CONQUISTA D´EIVISSA. El 8 d´agost de 1235 Eivissa fou guanyada per al cristianisme per les tropes de Guillem de Montgrí, arquebisbe de la diòcesi de Tarragona.

1276 : JAUME II (1243-1311). Amb ell comença el nostre antic Regne de Mallorques, que tan poc temps havia de durar. Funda nombroses viles: Algaida, Binisalem, Campos, Felanitx, Llucmajor, Manacor, Porreres, Sa Pobla, Sant Joan, Santanyí i Selva. Aixecà el Castell de Bellver. Fou el primer monarca en batre moneda mallorquina. Morí a Mallorca i es troba enterrat en la catedral de Ciutat.

1235 : CONQUISTA DE MENORCA: En el gener d´aquest any, Anfós III d´Aragó, cosí de Jaume de Mallorca,conquista Menorca amb l´ajuda de la flota sicilia - na.

1311 : SANÇ (1277-1324). Per haver ingressat en l´Orde de Sant Francesc a Ciutat, el primogènit de Jaume II, també Jaume, la corona reial recau en el seu germà Sanç. Devem a aquest monarca el Gran i General Consell, del que formaven part representants de la mateixa Ciutat i també dels municipis de la Part Forana, els quals intervenien en les decisions del govern de l´Illa. Bastí el Palau de Valdemossa, on hi cercà remei per la seva asma. Morí a Cerdenya l´any 1324, sense deixar descendència llegítima.

1324 : JAUME III (1315-1349). Era cosí de Sanç i amb ell s´acabà la dinastia de Mallorca. El seu cunyat Pere IV d´Aragó li prengué el Regne en 1343, havent de refugiar-se el nostre monarca als seus dominis del Rosselló. Més tard, en 1349, amb 14 naus desembarcà a la petita península de Formentor i després de recórrer Pollença, Muro, Sineu (on hi va pernoctar per darrera vegada en el seu palau, avui convent de Monges) i Porreres, arribà a Llucmajor on el 25 d´octubre de 1349, perdé la corona i la vida en el denominat d´aleshores ençà Camp de Sa Bataia. "Tui mémores tui" resa el monument de pedra aixecat en honor seu en el mateix lloc de la seva mort. D´aquesta manera a-

cabà la independència del Regne de Mallorques, quedant novament anexionat al trono català-aragonés. El seu fill, Jaume IV, que no arribà a regnar, es refugià a terres de Castella on va morir enverinat, segons pareix, l´any 1375.

1716 : DISOLUCIO DEL GRAN I GENERAL CONSELL. Anexionada Mallorca al regne d´Aragó i després al de Castella, en endavant tan sols conservà nominalment el títol de Regne. En 1716 Felip V disolgué definitivament el Gran i General Consell, convertint els seus Consellers en Regidors d´ajuntament i el Virrei en Capità General i les Illes Balears en una Província espanyola, donant a més normes secretes per a que s´emprengués una dràstica campanya encaminada a fer desaparèixer el nostre idioma, produint-se en conseqüència un immens i lamentable buit en la història de les nostres lletres, que no seria superat fins a l´adveniment de la Renaixença, a mitjanies del segle XIX, els fruits de la qual estam ara recollint.

FETXES PRINCIPALS DE LA NOSTRA HISTORIA

L´home de Muleta (Sóller)	-4000
Bronze Balear o Cultura de les Coves	-2000
Navetes i Naviformes	-1400
Cultura Talaiòtica	-1300
Fundació de l´Eivissa Púnica	- 645
Els Foners Baleàrics	- 409
La nau grega del Sec	- 400
Eivissa Confederada als Romans	- 202
Els Romans conquisten Mallorca	- 123
canvi d´era	0
Els Vàndals	465
Els Bizantins	534
Els Musulmans	902
Els Pisans	1115
Jaume el Conquistador	1229
Ramon Llull	1233
Conquista d´Eivissa	1235
Jaume II	1276
Conquista de Menorca	1283
Sanç	1311
Jaume III	1324
Disolució del Gran i General Consell	1716

LA PORCIUNCULA, Plànol:

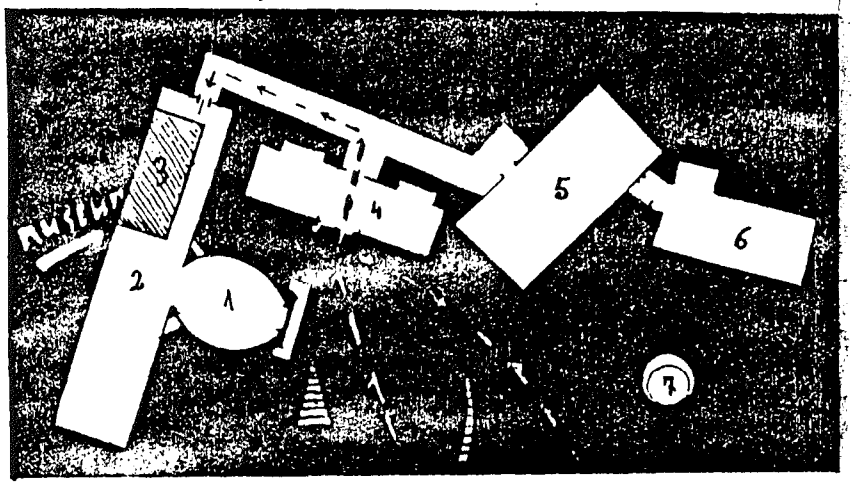

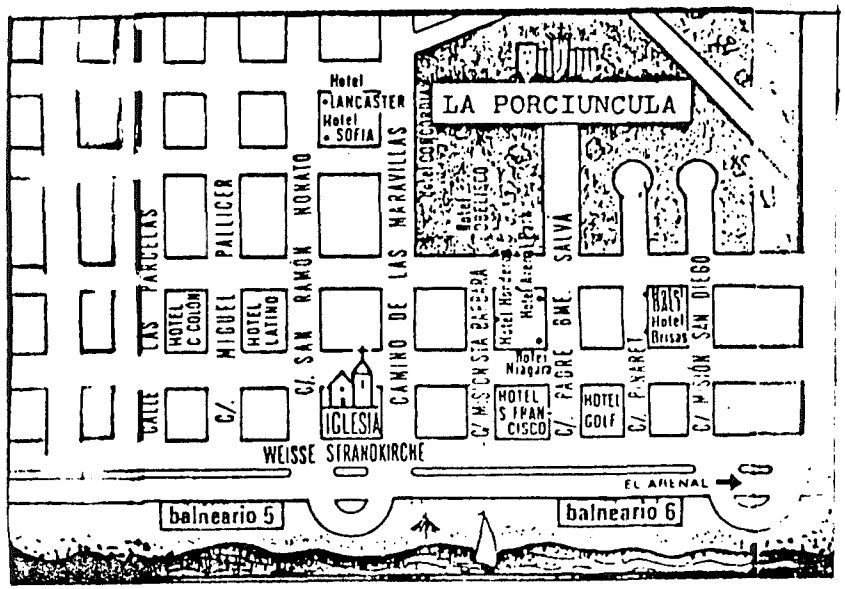

EXPLICACIO DEL PLANOL:

La Porciúncula és un Centre Franciscà on actualment viuen en comunitat 16 Religiosos dedicats principal - ment al servici de l´església i treball del col.legi . Té, a més, aqueix Museu Arqueològic, Etnològic i Numismàtic, on es vénen realitzant treballs i publicacions d´investigació. La granja, instal.lacions esportives i la finca en general són altres aspectes complementaris de la "gran" Porciúncula.

L´origen i el seu destí primitiu, no obstant, fou el de Seminari Menor i després Major de la Provincia Religiosa a la que pertany. Aqueta és la raó dels distints edificis amb què compta i la seva diferent construcció a través del temps.

1. Església nova, inaugurada en 1968.

2. Originàriament Seminari de Filosofia i Teologia, edificat en 1968. Avui té diferents usos.

3. MUSEU. Iniciat en 1950, es traslladat a aquest nou edifici i notablement ampliat en les tres sales actuals a partir de 1970.

4. Casa de la Comunitat Religiosa, edificada en l´any 1956.

5. Originàriament Seminari Menor i també Major.Primera pedra en 1922. Actualment està destinat a usos de la Comunitat i al servici del col.legi.

6. Col.legi privat per a nins i nines de la zona.

7. Cisterna, recol.lector d´aigua típic mallorquí.

NOTA: Fora del plànol, Granja, Instal.lacions esportives i Finca en general.

y 32

I N D E X

Presentació	1
ARQUEOLOGIA	3
Secció d´Amfores	10
Secció de Ceràmiques decorades	11
ETNOLOGIA	12
NUMISMATICA	18
La Moneda mallorquina	20
COMPLEMENT	22
.Fites importants de la nostra hist.a	22
.Fetxes principals de la .. (sinopsi)	29
.Centre Franciscà La Porciúncula, plànol	30
.Explicació del plànol	31

texto original: J. Llabrés Ramis..
coordinación: Adolfo de Villarroya
acabadas las 5 guías: 30-IV-1984..

4.3.1.4. Molí d'En Gaspar (Llucmajor)

4.3.1.4.1. Identificació

Molí d'en Gaspar

adreça
carretera de Llucmajor a Campos s/n
Llucmajor

telèfon
660200 (és el de la Caixa de Balears a Llucmajor)

horari
inicialment l'horari d'atenció al públic era de 10,00 a 12,30 i de 15,00 a 18,30. Actualment està tancat al públic per manca de personal i a causa de la reorientació de la política cultural de l'entitat propietària. Així i tot es poden concertar visites per telèfon.

4.3.1.4.2. Història i evolució

Aquesta és una de les experiències més peculiars, tant per les seves mesures com per la iniciativa de creació, des de l'obra social d'una caixa d'estalvis. Des del moment de la seva creació ha comptat amb el suport d'una entitat financera com és la Caixa de Balears "Sa Nostra".

El molí va ésser adquirit el dia 1 de febrer de 1973 a la Sra. Aina Ramis Monserrat i uns quants anys després va ésser restaurat i s'inicià el muntatge museològic, que es va inaugurar dia 16 d'octubre de 1977. El restaurador va esser el Sr. Damià Gacias Ballester i el seu gendre Damià Monserrat Rafal. El muntatge museogràfic el va dirigir el Sr. Guillem Rosselló Bordoy.

El restaurador del molí va esser el mestre fuster Joan Oliver.

4.3.1.4.3. Aspectes jurídics i administratius

Tal com es desprèn de la petició adreçada al Banc d'Espanya i la pertinent autorització[1], el Molí d'En Gaspar és una Obra Social pròpia de la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de les Balears

En aquest sentit, tant la propietat de l'edifici com dels fons en ell continguts corresponen a la Caixa de Balears Sa Nostra.

---

[1] Vegeu la documentació citada a l'apendix a.

Pel que fa a la gestió i administració, aquesta correspon a l'Àrea d'Obra Social de la mateixa institució financera. No disposa de personal especialitzat, tant d'investigació com de manteniment anomenat de forma específica.

L'aministració ha estat sempre centralitzada al Departament d'Obra Social de la Caixa de Balears "Sa Nostra" a Palma, carrer de Ramon Llull, 2.

Quant al règim econòmic, no té ingressos ja que sempre ha estat d'entrada gratuïta i actualment està cedit. Des de sempre i fins al moment de la cessió a l'Ajuntament de Llucmajor, les despeses estan incloses dins la pertinent partida del pressupost de l'Obra Social de la Caixa de Balears.

El 1991, per un conveni d'Obra en Col.laboració entre l'Obra Social de Sa Nostra i l'Ajuntament de Llucmajor, les instal.lacions s'han cedit a aquest darrer per un període de trenta anys. La finalitat de la cessió és la instal.lació d'un centre ocupacional per a disminuïts psíquics depenent d'INTRESS (apèndix documental e).

4.3.1.4.4. Fons del museu

Bàsicament es va intentar refer el muntatge complet d'un molí de vent fariner, amb totes les eines que s'utilitzaven i reconstruint el molí pròpiament dit (engranatge, moles, etc). A una sala annexa, i de forma provisional, hi ha una exposició gràfica, a base de fotografies, dibuixos i esquemes, per explicar el

funcionament, importància i història dels molins a Mallorca i al Mediterrani.

El fons museogràfic es va recollir a partir de donacions de particulars, especialment del Sr. Damià Monserrat Rafal de "Can Gaspar", de la Sra. Margalida Amengual de "Ca s'Hereu", del Sr. Rafel Fiol i el Sr. Joan Socias entre d'altres. Es compraren també algunes peces a l'antiquari de Llucmajor Pep "Regalat".

Com a complement hi ha també una col.lecció d'eines per al treball del camp i una mostra de peses i mesures mallorquines[2].

4.3.1.4.5. Laboratori

Durant el 1991 i una vegada formalitzada la cessió de les instal.lacions a l'Ajuntament de Llucmajor, per iniciativa de l'Àrea d'Obra Social de Sa Nostra, es va optar per dur a terme una de les tasques que havien quedat pendents des del moment de la creació del museu: la catalogació.

En aquest sentit es va realitzar l'encàrrec de catalogació dels materials conservats a Andreu Ramis i Francisca Niell que han duit a terme l'inventari actualitzat, la descripció, fotografia i catalogació de cada una de les peces conservades[3].

---

[2] Pel que fa als fons d'aquest petit museu vegeu l'inventari adjunt, reproduït a l'apèndix documental c.

[3] El sistema de descripció s'ha realitzat a partir del mateix model de fitxa tipus emprat per a la catalogació dels fons del museu de la Torre de Canyamel, el model de la qual s'adjunta a l'apèndix documental d.

Pel que fa a l'inventari general s'han fet constar les següents informacions:

Nº: correspon a la numeració de l'inventari general del museu. Aquest número és el que es correspon amb el de la fitxa catalogràfica i amb el número identificatiu de cada una de les peces.

nom: s'ha consignat el nom comú en català de cada una de les peces inventariades segons la denominació habitual a les Illes.

dimensions: es fan constar les mesures màximes de cada una de les peces en cm.

museograf.: s'anota la unitat museogràfica a la qual s'assigna en principi cada una de les peces. D'acord amb el caràcter monogràfic d'aquest petit museu, normalment les peces s'assignen a la unitat denominada "cultiu dels cereals" o a "reserva" amb especificació de la unitat que podria conformar: pesos i mesures, utillatge domèstic, oficis tradicionals, etc.

situació: la localització de cada una de les peces (sales d'exposició o magatzem.

R. fot.: correspon a la numeració del registre fotogràfic.

Existeix un fitxer general uniformitzat diferenciat del registre (vegeu el model de fitxa a l'apèndix documental d) amb un

duplicat, corresponent a la fitxa de treball, i un duplicat del registre en disquet magnètic.

Existeix un fitxer fotogràfic independent de negatius lligat mitjançant la numeració amb el catàleg general. Totes les peces fotografiades i catalogades tenen un número de referència que permet localitzar el número de pel.lícula.

Gairebé totes les fitxes del catàleg van acompanyades d'un contacte que permet identificar amb rapidesa i facilitat cada un dels objectes. Els criteris generals a l'hora de la fotografia són:

-fotografia general sobre fons neutre i regleta de comparació / escala.

-fotografies de detall quan hi ha aspectes que per les seves dimensions o importància ho requereixen (marques, detalls decoratius, etc.)

La tasca de catalogació ha consistit en analitzar cada un dels elements de cultura material i fer-ne una descripció catalogràfica que permeti una ràpida identificació. Per aquest motiu, a més de la descripció de forma, materials, dimensions i altres dades complementàries, s'adjunta, sempre que és possible, una fotografia (contacte) i un petit croquis de l'objecte.

La tasca de catalogació s'ha duit a terme a partir de l'emplenament de la fitxa catalogràfica que s'adjunta (apèndix documental d).

4.3.1.4.6. Exposició

L'exposició dels materials, majoritàriament referits al cultiu i transformació dels cereals, mai no s'havia duit a terme amb massa ordre ni concert. Els distints materials s'havien disposat penjats a les parets i, els de majors dimensions, al mig de les distintes sales. L'única informació que s'oferia al visitant era un simple rètol amb la denominació popular de cada una de les peces exposades.

A partir de l'edició de la guia de visita (1987) i paral.lelament a l'edició d'aquest document es proposava una reordenació del fons. Aquesta reordenació comportava l'ordenament en tres sales a les quals es disposarien els materials seguint el següent criteri:

Sala I. Explicació del tragí i transport animal i el conreu de la terra, concretat en el cultiu dels cereals en les fases de preparació de la terra, sembra i tasques de manteniment fins a la sega

Sala II. Dedicada a la sega manual i amb màquina.

Sala III. Subdividida en dues seccions (A i B), la primera dedicada a la batuda, neteja i mesura del gra i la segona, a la neteja de la farina i a l'elaboració del pa.

Com a element central hom pot accedir a la torre on s'observa l'enginy d'un molí de vent fariner i la molitja.

Aquesta proposta que, com hem dit, havia d'acompanyar necessàriament l'edició de la guia mai no es dugué a terme.

4.3.1.4.7. Instal.lacions

Es tracta d'un típic molí de vent fariner construït el 1870. Es va restaurar per tal d'allotjar la col.lecció etnogràfica a partir d'un projecte elaborat el 1974 per l'arquitecte Antoni Alomar (apèndix documental b).

El molí disposava d'una edifici funcional, separat per un jardí on, a més dels serveis sanitaris, hom disposava d'una sala polivalent a la qual s'exposaven una sèrie de plafons informatius sobre els molins fariners -gairebé la majoria eren reproduccions de dibuixos de l'obra Die Balearen de l'arxiduc Lluís Salvador d'Austria- Aquesta sala es va fer servir com a lloc de conferències, cursets i altres exposicions.

No ha disposat mai de laboratori (restauració, fotogràfic, etc.) ni d'espai per al servei de documentació i/o informació (arxiu, biblioteca, administració, informació, etc.)

Amb la cessió, el 1991, a l'Ajuntament de Llucmajor s'ha remodelat l'edifici polivalent annex i se n'ha augmentat la superfície construïda per tal d'adaptar-lo a les noves necessitats (aules i tallers).

4.3.1.4.8. Dinamització (activitats i publicacions)

Deu anys després de la seva inauguració, l'aparició de la guia de visita Molí d'En Gaspar anava encaminada a la instrumentació i posada en funcionament d'un projecte més ampli d'activació d'un dels edificis amb veleitats museològiques espargits per les nostres illes. La necessitat d'ultrapassar la funció d'emmagatzement o simple centre de visita on s'exhibissin "curiositats folklòriques", era i és encara, el motor que ens va impulsar a fer la següent proposta:

"Aconseguir que el molí d'En Gaspar es converteixi en un lloc atractiu, difusor d'informació, eina d'aprenentatge per a escolars i instrument de feina per als ensenyants de la comarca".

Vet aquí que el que ara segueix és un esborrany de les mesures que es proposaven per tal d'aconseguir l'objectiu.

La tasca de remodelació constava de tres fases, tot considerant que disposàvem d'una infraestructura important (edifici del molí més o menys acondicionat, col.lecció de cultura material, sala annexa d'ús polivalent, etc.)

Es proposava una reordenació del fons museogràfic. Aquest s'hauria disposat tenint en compte un ordre lògic de lectura que coincidís, mentre fos possible, amb un itinerari predeterminat. D'aquesta manera va considerar-se adient fer una selecció dels materials que s'efectuà a partir dels següents criteris:

a. Elecció d'una temàtica i opció pel "cultiu i transformació dels cereals" ja que es considerà la més adient tot tenint en compte la situació del museu en una zona tradicionalment agrícola i les pròpies característiques de l'edifici. El molí ha estat un centre clau dins el procés de transformació dels cereals; la major part dels fons recollits i anteriorment exposats tenen relació amb el cultiu i transformació dels cereals.

b. Selecció dels materials, traslladant a un magatzem de nova creació tots aquells estris que no tenien relació directe amb la temàtica escollida.

c. Restauració dels materials exposats que ho necessitassin i col.locació d'elements expositors quan siguin necessaris (vitrines, pedestals, mènsules, prestatges, il.luminació artificial, etc)

d. Documentació i contextualització dels objectes exposats. Retolació de cada una de les peces, confecció d'esquemes, diagrames i texts explicatius. En aquest sentit la tasca a realitzar havia d'ésser més àmplia que no una simple retolació sinó que hagués estat bo la inclusió d'esquemes i dibuixos explicatius d'aspectes organitzatius, econòmics, socials, (calendari de cultiu, sistemes de rotació, organització del treball, pesos i mesures, etc).

La redacció de la guia de visita s'incloïa dins aquest apartat de documentació i contextualització.

Quant a altres activitats dinamitzadores, hom pot esmentar l'exposició de la mostra fotogràfica de Tomàs Montserrat -Es Capellà des Rafalet- que s'ha mantingut a la sala annexa fins al 1991.

4.3.1.4.9. Fonts consultades

RAMIS PUIG-GROS, Andreu, BONNIN, Biel (1987) *Molí d'En Gaspar. Llucmajor: Guia de visita.* Palma de Mallorca: Caixa de Balears "Sa Nostra".

4.2.8.10. Apèndix documental

a. Petició i autorització de creació del Museu (1978)

b. Projecte de restauració de l'edifici (1974)

c. Inventari general

d. Fitxa del catàleg

e. Contracte de cessió a l'Ajuntament de Llucmajor (1991)

a. Petició i autorització de creació del Museu (1978)

EXCMO. SR.

El infrascrito Carlos Blanes Nouvilas, mayor de edad, obrando como Director General, en nombre y representación de la Institución Benéfico Social CAJA DE AHORROS Y MONTE DE PIEDAD DE LAS BALEARES con sede social en la ciudad de Palma, C/. Ramón Llull nº 2, respetuosamente expone:

La Entidad que represento es propietaria de un molino con unas dependencias anexas, denominado "Molí d'en Gaspar" y ubicado en el término municipal de Lluchmayor (Mallorca).

Ante la importancia de nuestra Oficina dentro de aquella zona, en todos los aspectos, especialmente por volumen de depósitos y número de clientes, así como por los precientes corrientes para la defensa del paisaje rústico y urbano, consustancial con el suelo de Mallorca, la desaparición de este tipo de instalaciones -único medio de molienda-, ser susceptible de aprovechamiento como museo monográfico etnológico, permitir atender finalidades didácticas con visitas escolares y por responder a un auténtico clamor popular, reflejado en los medios de comunicación social. Esta Entidad, considerando concurren circunstancias de arraigo, tradición y culturales netamente autóctonas y haciéndose eco de tan justa y social aspiración, ha llevado a cabo los estudios pertinentes al objeto de poder acondicionar, dicha propiedad, bajo la denominación "Molí d'en Gaspar", para cumplir los objetivos y funciones, antes mencionados.

El presupuesto de gastos que se acompaña y el sostenimiento como Obra Social Propia, ascendería a 7.145.773'10 y 250.000'- Ptas., respectivamente.

Por lo expuesto:

Solicito de V.E. que previos los trámites correspondientes, se sirva autorizar a esta Caja para crear y sostener como Obra Benéfico Social Propia el Molí d'en Gaspar, propiedad de la Entidad y sito en el término municipal de Lluchmayor (Mallorca).

C. Blanes

. SR. DIRECTOR GENERAL DE ENTIDADES DE CREDITO Y AHORRO. BANCO DE ESPAÑA.-MADRID.

Banco de España

MADRID

Ref.: SA/CA-54.264
MM/rh.

BANCO DE ESPAÑA
Regist... ...IDA
20 OCT. 197...
NUM... 36287

Con fecha 4 del actual se ha dictado, por el Ministerio de Economía, la siguiente Resolución:

"Visto el escrito del Banco de España, de fecha 22 de septiembre relativo a la solicitud de autorización formulada por la CAJA DE AHORROS Y MONTE DE PIEDAD DE BALEARES, para crear y sostener una Casa de Cultura en Manacor; el Museo Moli de'n Gaspar, en Lluchmayor; la Fundación Cultural S. Antonio de Mahón y el Hogar para Mayores Son Españolet en Palma de Mallorca, con una inversión total de - - - - 22.683.455,- Pesetas y un gasto anual de mantenimiento de 850.000,- pesetas, con cargo a su obra propia.

Considerando que las obras de que se trata pueden calificarse por su naturaleza y circunstancias como obra benéfico-social propia de la Entidad, por reunir los requisitos establecisoe en el artículo 22-uno del Real Decreto 2290/1977, de 27 de agosto y que han sido aprobadas por la Asamblea General de la Caja de Ahorros, de acuerdo con lo dispuesto en los artículos 4º y 15 del mismo Real Decreto.

Esta Dirección General, de conformidad con lo dispuesto en el número dos, del artículo 22 del Real Decreto citado, y en uso de las atribuciones que por delegación del Ministro le han sido conferidas por la Orden de 22 de octubre de 1977, ha acordado autorizar las obras benéfico-sociales reseñadas anteriormente".

Lo que traslado a Vd. para su conocimiento y efectos.

Dios guarde a Vd. muchos años.
Madrid, 7 de octubre de 1978.

EL DIRECTOR GENERAL,

Servicio de Estudios Administrativos de Entidades de Crédito y Ahorro - BANCO DE ESPAÑA

SR. DIRECTOR DE LA CAJA DE AHORROS Y MONTE DE PIEDAD DE BALEARES.-

b. Projecte de restauració de l'edifici (1974)